

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduste valdkond

Ühiskonnateaduste instituut

Infokorralduse õppekava

Lilian Ariva

Tudengite ootused õppejõudude ja tudengite suhtlusele Facebookis

Lõputöö

Juhendaja: Maria Murumaa-Mengel, PhD

Tartu 2018

SISUKORD

SISUKORD	2
SISSEJUHATUS	4
1 TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD.....	6
1.1 Sotsiaalmeediasuhtlus ja erinäolised <i>online</i> -auditooriumid	6
1.2 Enesepresentatsioon sotsiaalmeedias – privaatse ja avaliku hägustumine	7
1.3 Sotsiaalmeediakasutuse reguleerimise püüded kõrghariduses	9
1.4 Uurimisküsimused	11
2 MEETOD JA VALIM	12
2.1 Valim	12
2.2 Andmekogumismeetodi kirjeldus	16
2.3 Andmeanalüüsi meetod.....	18
3 TULEMUSED	20
3.1 TÜ tudengite poolt tajutud sotsiaalmeediasuhtluse üldised reeglid ja normid	20
3.2 TÜ tudengite enesepresentatsiooniga seonduvad põhimõtted	24
3.3 Ootused õppejõudude sotsiaalmeediakasutusele ja -suhtlusele	28
3.4 Sotsiaalmeediasuhtluse reguleerimine TÜ tudengite arvamuse alusel	32
4 JÄRELDUSED JA ARUTELU	35
4.1 Järeldused ja arutelu.....	35
4.2 Soovitused edasisteks uuringuteks.....	41
4.3 Meetodi kriitika.....	43
KOKKUVÕTE	45
SUMMARY	47
KASUTATUD KIRJANDUS	49
LISAD	54

Lisa 1. Intervjuu kava	54
Lisa 2. Uuritava informeerituse ja teadliku nõusoleku leht.....	57

SISSEJUHATUS

Maailmas on üle nelja miljardi internetikasutaja (Statista, 2018) ning see number on tõusvas trendis. Ka Eestis suureneb internetikasutajate arv pidevalt ning 2017. aasta lõpu seisuga on neid 16–74 aastaste seas Statistikaameti andmeil 842,7 000 (Statistikaamet, 2018), sealhulgas on 16-24 aastaste internetikasutus juba 99% (Statistikaamet, 2017).

Lisaks internetikasutajate arvu tõusule suureneb pidevalt ka sotsiaalmeedia kasutajate hulk. Populaarseim meedium on endiselt Facebook (edaspidi FB), millel on üle 2,13 miljardi igakuise kasutaja. Igapäevaselt kasutab seda sotsiaalmeediaportaali kogu maailmas 1,4 miljardit inimest (FB, 2018; Statista, 2018). See 2004. aastal asutatud portaal on endiselt säilitanud oma sotsiaalmeediaplatvormi liidripositsiooni üle maailma ning talle järgnevad YouTube 1,5 miljardi kasutajaga ja suhtlusäpid WhatsApp ja FB Messenger, mõlemad 1,3 miljardi kasutajaga (Mesipuu, 2018). Seejuures on FB-l rohkem igakuiseid kasutajaid kui WhatsAppil, Twitteril ja Instagramil (vastavalt 500, 282 ja 200 miljonit) kokku (Zephoria, 2018). Ka eestlaste hulgas on FB kasutajate hulk muljetavaldav – igakuiseid kasutajaid on 720 000 (Statista, 2018), sealjuures on FB eestlaste poolt enim kasutatav sotsiaalmeediakanal ning võib öelda, et “kui eestlane on sotsiaalmeedias, siis üks kanal, kus ta kindlasti hingekirjas on, on FB” (Mesipuu, 2018). 16–24 aastaste Eesti noorte hulgas on kasutus suurem kui muudes eagruppides, FB kasutajate hulka kuulub neist 97% (Statistikaamet, 2017).

Enim FB kasutav vanusegrupp maailmas on 20-24 (Zephoria, 2018), sama kehtib Eesti kohta (Mesipuu, 2018; Statistikaamet 2018; Ojamets, 2018). Sellesse vanuserühma kuulub ka enamus Eesti kõrghariduses õppijaid – 2018. aasta aprilli alguse seisuga on Eestis 46 154 tudengit, kellest 42% kuulub sellesse vanusegruppi (Haridussilm, 2018). Seega on ilmselt tudengkonna seas suur hulk FB kasutajaid. Viimasel ajal on FB kasutajate hulk tõusnud just vanemate kasutajate hulgas (Mesipuu, 2018), samal ajal on vanemate kui 35 aastaste tudengite hulk 15% kogu tudengkonnast (Haridussilm, 2018), mistõttu võib töö eelduseks võtta, et kõigi tudengite hulgas on FB kasutajate hulk suur. FB on oluline õppimisalase info vahetamise keskkond (Lepik & Kannukene, 2018), mille vahendusel toimub suur osa tudengite omavahelisest suhtlusest.

Kuna FB kasutajate hulk tudengite hulgas on suur, huvitab mind minu töö kontekstis, millisena tajuvad tudengid õppejõu–tudengi suhtlust just selles kanalis ning milliseid suhtlust reguleerivaid norme ja tavasid nad arvavad kõrghariduses eksisteerivat. Samuti pakub mulle huvi, kas Eestis nähakse vajadust erinevate sotsiaalmeedias käitumise juhendite järele ning kui, siis millist osa

tudengi ja õppejõu enesepresentatsioonist ja interpersonaalsest kommunikatsioonist peaksid need juhendid tudengite arvates reguleerima.

Lõputöö on loogiline jätk minu 2018. aasta mais kaitstud seminaritööle (Ariva, 2018), mille raames viisin läbi ühe fookusgrupi intervjuu ning täpsustasin uurimisküsimusi. Uurimistöö empiiriline materjal on kogutud Tartu Ülikooli tudengitega läbi viidud fookusgruppides ning materjali olen analüüsinud kvalitatiivse temaatilise sisuanalüüsi meetodiga. Meetodivaliku tingis teema otsingulisus, vajadus uudset materjali kirjeldada, struktureerida ja mõtestada – Vihalemma (2014) väitel on fookusgrupi intervjuu sel puhul igati sobiv. Üsna homogeensed grupid valiti, et nähtust detailselt kirjeldada ning seoseid välja tuua – kuna sotsiaalmeediasuhtluse reguleerimisvajadust ei ole varem Eestis kõrghariduse kontekstis uuritud, ei olnud uurimuse eesmärgiks eri ekstreemsuste kirjeldamine ning analüüs, vaid üldise tausta loomine ühe sihtrühma osa (ühe ülikooli tudengid) lõikes. Intervjueeritavad õpivad kõik TÜ-s, mistõttu tulemusi ei üldistata laiemalt kogu üliõpilaskonnale. Uuritud on vaid kõrghariduse esimese ja teise astme tudengeid, kolmas aste jäeti selles uurimuses kõrvale, kuna nende roll ülikoolis on mitmekesisem kui tavatudengeil. Saadud tulemused peaksid looma fooni järgnevatele samal teemal läbi viidavatele uurimustele.

Töö esimeses osas annan ülevaate olulistest teoreetilistest ja empiirilistest lähtekohtadest, muuhulgas tutvustan kontseptsioone nagu enesepresentatsioon, privaatsus ja kontekstide kokkuvarisemine. Töö teises osas tutvustan valimit ning andmekogumis- ning analüüsimeetodeid. Kolmandas peatükis esitan peamised tulemused, mis on struktureeritud uurimisküsimuste lõikes ning neljandas peatükis arutlen saadud tulemuste tähenduse üle valitud teoreetilises raamistuses.

1 TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD

Lõputöö esimeses peatükis tutvustan lühidalt peamisi teoreetilisi ja empiirilisi lähtekohti, mis aitavad teemat mõista, mõtestada ning raamistada. Esmalt tutvustan sotsiaalmeediasuhtluse põhialuseid ning võimalikke auditooriume, seejärel erinevaid lähenemisi enesepresentatsioonile ning privaatsusele. Olulise teemana keskendun ka kontekstide kokkuvarisemisele.

1.1 Sotsiaalmeediasuhtlus ja erinäolised *online*-auditooriumid

Sotsiaalmeediasuhtluse aluseks on Web 2.0 ning kasutajate loodud sisu. Kui varasemalt oli sisuloome üksikute kindlate ja teatud kapitale, oskuseid ning ressursse omavate asutuste ja/või inimeste pärusmaa ning veeb üsna stabiilne, siis Web 2.0 tõi enesega kaasa paljud uued autorid, kes sisuloomesse panustasid ning selle olemust muutsid. Üks Eestis enim kasutatud sotsiaalmeediaplattform on FB, mille vahendusel suhtleb Statista andmeil (2018) igakuiselt 720 000 inimest.

Sotsiaalmeediasuhtlemisel võib olla eri aspekte ja nüansse lähtuvalt suhtluse eesmärgist, kasutaja rollist või sotsiaaldemograafilistest tunnustest. Näiteks noorte jaoks on sotsiaalmeediaplattformid muu hulgas olulised eneserefleksiooniks ja identiteediloomeks, saamaks aru, kes nad on ning kuidas arenevad, kelleks tahavad saada (Korpijaakko, 2015: 16), noored määratlevad end ja oma kuuluvust selle abil (Ojamets, 2018). Ülikoolis õppivate noorte kohta käivate uuringute alusel pakub FB lisaks nii sotsiaalset kui ka emotsionaalset tuge (Korpijaakko, 2015: 22).

FB auditoorium on potentsiaalselt piiramatu, kuid sellegipoolest käitume tihti nii nagu me suhtleks piiratud auditooriumiga (Marwick & boyd, 2010), internetisuhtluse üheks problemaatilisemaks aspektiks on, et sõnumi saatja ei taju oma auditooriumi võimalikku suurust ja erinäolisust (Murumaa, 2010: 11). 2014. aastal Eestis läbi viidud uurimusest ilmneb, et õpetajate arvates ei seosta õpilased suhtlusportaale sageli avaliku ruumiga ega taju seetõttu oma postitusi tehes potentsiaalse auditooriumi suurust (Räim & Siibak, 2014: 184), teisalt aga on leitud, et justnimelt õpilased tajuvad isikuandmete kaitset teistest vanusegruppidest pisut olulisemana ning kasutavad võimalikest privaatsust kaitsvatest strateegiatest selgelt rohkem tegevusi ja võimalusi (Murumaa-Mengel *et al.*, 2014).

Nii näost näkku suhtluse kui ka sotsiaalmeediasuhtluse puhul presenteerime end lähtuvalt oma eesmärgist erinevalt (Marwick & boyd, 2010: 115), meil on palju erinevaid rolle, igas neist

proovime säilitada väljendusliku kontrolli ja stabiilsuse (Tiidenberg, 2018: 100). Ent kas me käitume virtuaalruumis erinevalt kui muidu, on üks keskseid küsimusi. Näiteks on Suler (2004) oma uurimuses leidnud, et inimesi ahvatleb võimalus öelda või teha sotsiaalmeedias asju, mida muidu ei söandata. Ka ei suudeta sageli postitatuga kaasnevaid tagajärgi aduda. On leitud, et sotsiaalmeediaplatformide näol on tegemist niivõrd igapäevaste ja võltsi turvatunnet tekitavate keskkondadega, et sageli ei tajuta oma käitumise võimalikke negatiivseid tagajärgi (Räim & Siibak, 2014: 184), millega võib kaasneda ka mõju kasutaja minapildile ning mainele.

Inimesed kalduvad enesepresentatsioonis mõtlema pigem neile, kellega nad aktiivselt suhtlevad (Vitak, 2012: 456), ideaalse auditooriumina nähakse sageli peegelkujutist iseendast (Marwick & boyd, 2010: 120). Sellele vastandub košmaarne lugeja, kelleks on endaga võrreldes võimupositsioonil olev inimene (*ibid*), näiteks ülemus, õpetaja, praeguse uurimuse kontekstis võib siia hulka arvata ka õppejõu. Sealjuures peljatakse košmaarset lugejat enam kui võõraid lugejaid, st sotsiaalmeedia kasutajad on rohkem häiritud sellest, kui nende postitusi vaatavad vanemad või tööandja, kui et seda teeb nende jaoks täiesti võõras inimene (Marwick & boyd, 2010: 130).

Aktiivne sotsiaalmeediasuhtlus on kaasa toonud ka massilise kontekstide kokkuvarisemise või kattumise (ing k *context collapse*), mille all mõistame olukorda, mil ühte kohta on kokku toodud inimesed, kes väljaspool virtuaalruumi ei kohtuks ega suhtleks (Tagg *et al*, 2017: 19), see väljendab just sotsiaalmeediale omapärast nähtust, kus erinevate sotsiaalsete gruppide esindajad taandatakse kindlate parameetrite alusel ühele tasandile (boyd, 2008). Sotsiaalmeedias leviv inimesest tekkiv avalik kuvand ja keeruliselt kontrollitav info levik toovad kaasa olukorra, kus kasutaja ei tea alati, kes tema kohta käiva infoga või tema tegevusega kursis on. See olukord eeldab teadlikku tegevust kuvandi loomisel ja säilitamisel.

1.2 Enesepresentatsioon sotsiaalmeedias – privaatse ja avaliku hägustumine

Lähtuvalt eesmärgist ning olukorrast käitume me erinevalt. Nii sõltub ka enese presenteerimine sotsiaalmeedias sellest, milline on meie roll ning eesmärk. Internetielu uurivate sotsiaalteadlaste seas valitseb üksmeel, et kõigil, mis toimub võrgus, on oma analoog ka tegelikus elus (Jezer-Morton, 2018). Kõik kasutajad ei lähene enesepresentatsioonile FB-s teadlikult ning mõned uuringud näitavad, et FB on tudengite arvates küll enesepresentatsiooniks ja imagoloomeks sobiv,

nt tööotsimise kontekstis, ent see ei ole FB kasutamise esmane eesmärk (Urbel, 2013). Hea enesepresentatsioonina tajutakse pigem tagasihoidlikku ja vaoshoitud sotsiaalmeediakäitumist, sellele viitavad varasemad uuringud nii õpilaste, õpetajate (Murumaa-Mengel, 2017; Räim & Siibak, 2014) kui ka näiteks tööandjate arvates (Kempel, 2014).

Enesepresentatsioon ning identiteedi kujundamine võib toimuda erineval moel või põhjusel, näiteks infovahetusele ning suhtlemisele orienteeritud kogukondades toimub pidev identiteedi kujundamine läbi vestluse (Lampel & Bhalla, 2007). Lisaks vestlusele ning tekstilistele väljendusele võib enesepresentatsiooni oluline osa olla näiteks profiilipilt, sh peavad noored visuaalset enesepresenteerimisoskust olulisemaks kui profiilidel avalduvaid tekstilisi elemente (Siibak, 2009: 74). Enesepresentatsioon võib lähtuda ka soovist oma staatust luua, muuta või hoida, selle alusel võivad teised kasutajad anda hinnangu kasutaja "minale" (Lampel & Bhalla, 2007). Vahel unustatakse enesepresentatsiooni juures ära tõik, et oluline ei ole üksnes see, mil moel kasutaja ise sotsiaalmeedias käitub, inimese kuvandile võivad mõju avaldada ka tema sõbrad. Näiteks peab osa tööandjaid FB-s lisaks kandidaadi enesepresentatsioonile tähtsaks tema sõprusringkonna nägemist (Ivask, 2013: 30).

Olulist rolli mängib sotsiaalmeedia kasutuse ja enesepresentatsiooni juures ka privaatsus (Vitak, 2012: 457), mille olemus ja mõiste võib aga ajas muutuda. Mil iganes inimesed või inimgrupid oma personaalset infot teistele usaldavad, privaatsuse piirid muutuvad (Griffin *et al*, 2014). Samas on muutunud ja muutumas ka käitumisnormid, millega kaasneb ka privaatsust puudutavate arusaamade muutumine. Eestis 2014. aastal läbi viidud uuringu kohaselt leiavad näiteks õpetajad, et välja on kujunenud omamoodi digitaalne lõhe, mis ei puuduta niivõrd digitaalse tehnoloogia kasutamise oskust, vaid sellega kaasas käivaid uusi käitumisnorme (Räim & Siibak, 2014: 184), mispuhul on ka privaatsusel teine tähendus. Üha enam peetakse isikuandmete jagamist ka paratamatuseks ning oma andmete potentsiaalset tundlikkust ei tajuta (Murumaa-Mengel *et al*, 2014: 48), teadlikkus sellest, kuidas jagatud andmeid ja informatsiooni hoitakse ja kasutatakse, on madal (Madden, 2012). Avalikku sotsiaalmeediainfot võidakse kasutada mitmetes eri kontekstides, näiteks tehakse seda sageli tööle kandideerimise puhul, sealjuures ei peeta vajalikuks kandidaati sellest informeerida (Ivask, 2013: 32).

Kasutajate teadlikkus privaatsusküsimustes küll tõuseb aja jooksul ning väidetavalt hindavad inimesed oma privaatsust järjest enam. Samal ajal ollakse aga valmis oma privaatsusest loobuma väga pisikeste eeliste eest, kasvõi näiteks võimaluse eest mingile lehele siseneda (Hull, 2015: 89), paljud firmad teenivad kasumit just selle arvelt, kui palju inimesed enda kohta informatsiooni

avaldatavad (Madden, 2012) ning inimesi häirib vahetu isikliku kasuga seotud andmekogumine, näiteks asukohaandmete jagamine selleks, et saaks soovitada restorani, parkimistsooni või vaba taksot, tunduvalt vähem kui olukorrad, kus isiklikku kasu ei tajuta (Murumaa-Mengel *et al*, 2014: 62).

1.3 Sotsiaalmeediakasutuse reguleerimise püüded kõrghariduses

Sotsiaalmeediasuhtlus peaks ideaalis baseeruma üldisel heal taval ning viisakas käitumine ei tohiks olla erinev sellest, mida kiidame heaks väljaspool virtuaalsuhtlust. Nii näiteks on Eestis valitsuskommunikatsiooni aluseks, et ametnik järgib avaliku teenistuse eetikakoodeksit ka sotsiaalmeedias ning selle põhimõtted kehtivad ka virtuaalruumis (Riigikantselei, 2011: 79). Samast põhimõttest lähtuvad ka Eestis uuritud õpetajad, kelle hinnangul peaks suhtlusportaalides korralekutsuvalt reageerima samasugustele tegevustele nagu koolis või klassiruumiski (Räim & Siibak, 2014).

Inimesel on nii elus kui ka sotsiaalmeedias mitu rolli. Igaüks neist on teisest mõnevõrra erinev ning sellega võib seostuda erinev sotsiaalmeediakäitumine. Kõrghariduse kontekstis kaasneb eri rollidega küsimus akadeemilisest vabadusest (Diamond, 2017), ka arusaam selle ulatusest võib inimestel olla erinev ning see võib vajada heas tavas mainimist.

Mujal maailmas on ülikoole, kus sotsiaalmeediat reguleeritakse mitmel eri tasandil. Näiteks UCLA on loonud eri juhiseid nii töötajaile kui ka tudengitele, mille kohaselt tuleb järgida ülikooli regulatsioone ning olla professionaalne ning viisakas (UCLA, 2018). Nende regulatsioonide juures tuleb aga tähele panna, et üldsõnalisus võib kaasa tuua küsitavusi, kuivõrd näiteks “professionaalne” ja “viisakas” võivad erinevate inimeste jaoks tähendada erinevaid asju. Eriti tuleks seda arvesse võtta rahvusvahelises seltskonnas.

Juhendite kohta võib palju näiteid tuua USAst. Ilmselt on see suuresti tingitud ka erinevatest juhtumitest, kus õppejõudude (Bohatch, 2017), tudengite (Salo, 2018) või potentsiaalsete tudengite (Lapointe, 2017) käitumine sotsiaalmeedias ei ole ülikooli arvates olnud tudengile või töötajale kohane. Nii ei peeta heaks tooniks, kui õppejõud kasutab sotsiaalmeedias ebaviisakaid väljendeid (nt *white trash*) tudengite kohta (Bohatch, 2017) ega ka seda, kui tudeng teeb seda (nt rassistlikud väljendid) teiste tudengite kohta (Salo, 2018). Sealjuures on võimalik, et ülikool jälgib

sotsiaalmeediakäitumist ka neil, kes veel õppima asunud ei olegi, näiteks tühistas Harvardi Ülikool sobimatute meemide jagamise tõttu 10 kandidaadi vastuvõtuotsused (Lapointe, 2017).

Eestis ei ole kõrghariduse kontekstis sotsiaalmeediapostitustega suuri probleeme olnud, ent mujal maailmas on ette tulnud juhtumeid, kus avalikkuse ja tudengkonna surve on suunatud organisatsioonipoolse monitoorimise ja reguleerimise vajadusele (Salo, 2018). Eestis on tähelepanu pälvinud mõned tööandjaid ja töötajaid puudutavad juhtumid, millest on oma magistritöös kirjutanud Greete Kempel (2014), Kaitseväge puudutavatest juhtumitest saab aga lugeda Ivika Lehtsalu (2017) bakalaureusetööst. Mõlemast uurimusest ilmneb, et eri huvigrupid võivad ebapädevale sotsiaalmeediasuhtlusele üsna valuliselt reageerida, mistõttu soovitatakse hea tava kirja panna.

Kui kõrgharidus on jäänud sotsiaalmeediaga seotud suurematest skandaalidest puutumata, siis gümnaasiumiastmes on paar näidet silma jäänud – Vinni-Pajusti nõ pornoskandaal (Siibak, 2016), Jõhvi Gümnaasiumi õpetaja osalemine paljastavas muusikavideos (Skandaal ..., 2017). Samuti ei saa tähelepanuta jätta Märt Sultsi, kelle väljaütlemised sotsiaalmeedias kätkevad endas nii keelereeglite eiramise väljavabandamist (Velsker, 2017) kui ka poliitreklaami tegemist ajal, mil ta Tallinna Kunstigümnaasiumi direktorina töötas. Ilmselt võib Eestis ka kõrgkoolides reguleerimisvajadus tekkida, kui sarnaseid juhtumeid peaks ette tulema.

Varasemate uuringute kohaselt on hea tava kirjapanek mõttekas, sealjuures ei pea tegemist olema mahuka dokumendiga. Eesti kontekstis on hea tava loomist uuritud tööandjate lõikes ning nende hinnangul võiks sotsiaalmeedia juhis olla eelkõige soovituslik dokument, käskude ja keeldude kaudu ei ole õige probleemi lahendada (Kempel, 2014: 73). Juhiste loomisel peaks kindlasti arvesse võtma kõigi gruppide huve ja arvamusi (Diamond, 2017), kaasata tuleb nii üliõpilased, õppejõud kui ka administratiivtöötajad. Üliõpilaste puhul peab uurima erinevate õppeastmete ning õppevormide tudengeid, kuna lähtuvalt õpi- ja elukogemusest võivad nende arvamused erineda. Oma uurimuses alustan Tartu Ülikooli esimese ja teise kõrgharidusastme üliõpilastest, ent lisaks neile tuleks kindlasti uurida ka teiste ülikoolide tudengeid, samuti doktorante, kel ülikoolis mitu eri rolli.

1.4 Uurimisküsimused

Kuigi mujal maailmas on sotsiaalmeediasuhtluse reguleerimine kõrghariduses üsna tavapärane, ei ole see Eestis kuigi levinud. Eesti kõrgkoolidel ei ole sotsiaalmeediajuhiseid, mis reguleeriks, mil moel õppejõud või üliõpilane sotsiaalmeedias käituma peaks. On küll regulatsioone (Külmoja, 2016; Aljas, 2017), mille alusel hallata ülikooli esindavaid kanaleid, ent isikule kui ülikooli liikmele erijuhiseid ei anta.

Kuna Eestis on FB enim kasutatud sotsiaalmeediakanal ning enamusest Eestis seda kasutab, huvitab mind, kas ka meil oleks tarvis mingeid üldisi juhiseid sotsiaalmeedias käitumiseks ning kui, siis millised need peaksid olema. Laiemalt huvitab mind ka see, mida peetakse sotsiaalmeediasuhtluses heaks tavaks.

Sellest huvist lähtuvalt püstitasin küsimused, mille abil seda eri fookusgruppides uurida ning sõnastasin neli laiemat uurimisküsimust.

1. Millised on TÜ tudengite poolt tajutud sotsiaalmeediasuhtluse üldised reeglid ja normid?
2. Millistest enesepresentatsiooniga seonduvatest põhimõtetest lähtuvad TÜ tudengid sotsiaalmeedias õppetöö kontekstis?
3. Millised on TÜ tudengite ootused õppejõudude sotsiaalmeediakasutusele ja sotsiaalmeediasuhtlusele?
4. Mil määral ja millistes aspektides peavad TÜ tudengid vajalikuks õppejõudude ja tudengite sotsiaalmeediasuhtluse reguleerimist?

2 MEETOD JA VALIM

Uurimuse aluseks on 2018. aasta aprillis ja mais läbi viidud fookusgrupi intervjuud. Fookusgrupi intervjuu näol on tegemist struktureeritud küsitluskava järgi toimuva vestlusliku rühmaintervjuuga, millel on kindel ja küllalt kitsas teemafookus ning eesmärk saavutada vestluses osalevate informantide omavaheline stimulatsioon (Vihalemm, 2014). Fookusgrupi intervjuu sobib minu uuringusse meetodina, kuna tegemist on otsingulise uurimusega, mille puhul püüan kirjeldada, struktureerida ja mõtestada uudset materjali.

Fookusgrupi intervjuudes osalesid TÜ täiskoormusega õppivad esimese ja teise kõrgharidusastme tudengid. Intervjuusid viisin läbi neli – avatud ülikooli rakenduskõrghariduse tudengid, avatud ülikooli magistriastme tudengid, päevase õppe bakalaureusetudengid ning päevases õppes õppivad tudengid, kes ei käi õppimise ajal tööl, ent kes on end varasemalt tööturul edukalt positsioneerinud, st tegemist on tudengitega, kes õpivad küll päevaõppes, ent ei ole gümnaasiumi lõpetanud vahetult enne ülikooli astumist. Uuritavad rühmad olid oma olemuselt üsna homogeensed, neisse kuulusid sarnase taustaga tudengid, kelle üheks olulisimaks tunnuseks uuringu kontekstis on õppimine TÜ-s ning teiseks võrdlemisi pikk FB kasutamise aeg (8–9 aastat). Eri rühmad on professionaalselt suunitluselt erinevad – avatud ülikooli tudengid on peamiselt fokuseeritud tööle, mitte õppimisele; päevase õppe tudengid positsioneerivad end peamiselt tudengina, ent erinevad selle poolest, kas nad on varem tööturul osalenud või mitte – ühele rühmale on omane see, et nad on ülikooli astunud vahetult peale gümnaasiumi lõpetamist, teisele aga see, et õpitakse küll päevases õppes ning samaaegselt tööl ei käida, ent oma põhirolli ei nähta sellest hoolimata tudengina.

Peatükis on kolm alapeatükki – esmalt tutvustan valimit, seejärel andmekogumise ning siis andmeanalüüsi meetodeid.

2.1 Valim

Fookusgrupis loetakse tavaliseks informantide arvuks 6–8 inimest, kuid tehakse ka väiksemaid rühmi (Vihalemm, 2014). Oma uurimuse läbiviimiseks valisin väiksemad rühmad – kõigis fookusgruppides osales neli liiget. Otsustasin selle kasuks, kuna tegemist on otsingulise uurimusega, mille puhul ma ei olnud kindel, kui palju eri võimalusi ning arvamusi võib teemas välja tulla. Esimese intervjuu puhul oli lisapõhjuseks, et modereerisin fookusgruppi esimest korda

ning ei olnud kindel, kas saaksin suurema rühma haldamisega hakkama moel, et kõigil osalejail oleks võimalus oma arvamust igas aspektis väljendada. Esimese fookusgrupi suurus oli intervjuu läbiviimiseks igati sobiv, mistõttu ei pidanud vajalikuks ka edaspidi gruppe suurendada. Neli osalejat ei olnud taotluslik, selle suurusega rühmad formuleerusid hiljem juhuslikult. Minu hinnangul oli selline fookusgrupi suurus igati sobilik ning läbiviidud intervjuud täitsid igati oma eesmärgi ning andsid kõigile osalistele võimaluse oma arvamust avaldada.

Esimesse fookusgruppi (tähistatud A1–A4) kuulus neli infokorralduse avatud ülikooli kolmanda kursuse tudengit (Tabel 1). Tegemist on mugavusvalimiga, kõik uurimuses osalenud on minu kursusekaaslased. Valisin homogeense rühma, mida iseloomustab, et osalejad on 1–2 tunnuse alusel taotluslikult sarnased, mis aitab uuritavat nähtust detailselt kirjeldada või tuua välja seoseid (*ibid*).

Kõik neli osalejat vastasid järgmistele tingimustele:

1. nad õpivad avatud ülikoolis rakenduskõrgharidusastmel infokorraldust;
2. nende peamine professionaalne roll on seotud töö, mitte õppimisega;
3. nad on olnud FB kasutajad kauem kui viis aastat, st neil oli kasutajakogemus olemas juba enne õpingute algust.

Tabel 1: Fookusgrupis A osalejate kirjeldus

Tunnus	Sugu	Vanus	Tööstaaž (aastates)	FB kasutamise staaž (aastates)
A1	N	40	20	9
A2	N	26	11	8
A3	N	37	5	8,5
A4	M	31	15	9

Teise fookusgruppi (tähistatud B1–B4) kuulus neli info- ja teadmusjuhtimise avatud ülikooli magistriastme tudengit (Tabel 2).

Kõik neli osalejat vastasid järgmistele tingimustele:

1. nad õpivad avatud ülikoolis magistritasemel info- ja teadmusjuhtimist;

2. nad on olnud FB kasutajad kauem kui viis aastat, st neil oli kasutajakogemus olemas juba enne magistritaseme õpingute algust;
3. kõigil on enne magistriastmes õppima asumist olnud paus (1–15 aastat) kas töötamise või laste kasvatamise eesmärgil;
4. kõigil on vähemalt nelja-aastane töökogemus;
5. kõik käivad praegu õpingute kõrvalt tööl.

Tabel 2: Fookusgrupis B osalejate kirjeldus

Tunnus	Sugu	Vanus	Tööstaaž (aastates)	FB kasutamise staaž (aastates)
B1	N	40	13	9
B2	N	24	7	10
B3	N	25	4	7
B4	N	34	15	8

Kolmandasse fookusgruppi (tähistatud C1–C4) kuulus neli päevaõppe erinevate erialade tudengit (Tabel 3).

Kõik neli osalejat vastasid järgmistele tingimustele:

1. nad õpivad päevases õppes bakalaureuseõppe tasemel kas 2. või 3. kursusel;
2. nad on olnud FB kasutajad kauem kui viis aastat, st neil oli kasutajakogemus olemas juba enne õpingute algust;
3. kõik õpivad esimesel kõrgharidusastmel teist korda olles varasemad õpingud pooleli jätnud;
4. kõigil on enne uuesti ülikoolis õppima asumist olnud õppimises paus (10–15 aastat) raha teenimise eesmärgil;
5. ükski neist ei käi päevatööl ning nende esmane staatus riigi silmis on tudeng.

Tabel 3: Fookusgrupis C osalejate kirjeldus

Tunnus	Sugu	Vanus	Tööstaaž (aastates)	FB kasutamise staaž (aastates)
--------	------	-------	---------------------	--------------------------------

C1	M	34	2	8
C2	M	31	0	8,5
C3	N	38	0	10
C4	M	44	12	6

Neljandasse fookusgruppi (tähistatud D1–D4) kuulus neli päevaõppe erinevate erialade tudengit (Tabel 4).

Kõik neli osalejat vastasid järgmistele tingimustele:

1. nad õpivad päevases õppes bakalaureuseõppe tasemel kas 2. või 3. kursusel;
2. nad on olnud FB kasutajad kauem kui kümme aastat, st selles fookusgrupis osalejad on FB kasutajad olnud kogu oma teadliku kooliskäimise aja;
3. kõik astusid ülikooli vahetult peale gümnaasiumi lõpetamist ning omandavad esimest kõrgharidust;
4. ükski neist ei ole osalenud täiskohaga tööturul, ent kõik on osakoormusega töötanud näiteks koolivaheaegadel;
5. ükski neist ei käi praegu tööl ning nende esmane staatus riigi silmis on tudeng.

Tabel 4: Fookusgrupis D osalejate kirjeldus

Tunnus	Sugu	Vanus	Tööstaaž (aastates)	FB kasutamise staaž (aastates)
D1	M	20	0	11
D2	N	20	0	10
D3	N	21	0	10
D4	M	21	0	12

Kõigi fookusgrupi intervjuudes osalenud tudengite jaoks on FB enim kasutatav sotsiaalmeediakanal. Lisaks on kasutusel ka Twitter, Instagram, Youtube, Snapchat ja Google+. Loetletud sotsiaalmeediakanalid on Eestis õppivate tudengite seas enim kasutatud (Evert, 2017),

mistõttu võib väite, et fookusgruppides osalenud tudengid vastavad oma sotsiaalmeediakasutusest üsna hästi keskmisele tudengile.

Peamine FB kasutuseesmärk on suhtlus teiste inimestega. Reeglina on kasutuse põhjused eraelulised, palju on FB kasutusel ka kooliga seoses, ent sel puhul kaasneb kindlasti ka eraeluline suhtlus – FB grupid ja vestlusringkonnad võivad küll olla loodud kooliga seotud eesmärkidel, ent reeglina suheldakse neis ka muudel teemadel.

Vastanuil, kes vahetult enne ülikooli õppima asumist koolis ei käinud, on ülikoolis õppimine kasutust suurendanud, kuna palju koolialast suhtlust toimub FB-s, kus on loodud erinevad grupid ja teemalehed õppealase info vahetamiseks. Peamised suhtluskaaslased sõbrad, kooli- ja töö-, treeningu- jms kaaslased ning sugulased.

2.2 Andmekogumismeetodi kirjeldus

Minu uurimus on kvalitatiivne ning eesmärgiks on tuua esile intervjueritavate vahetud kogemused ja arvamused. Intervjueritavate arusaamade väljaselgitamine baseerub sellel, kuidas nad oma vaateid kirjeldavad (Creswell, 2009: 201), uurimuse objektiks on inimlik kogemus (Laherand, 2008: 87). Uurimuse läbiviimiseks kasutasin poolstruktureeritud intervjuud, mis võimaldab lisaks ettevalmistatud küsimustele esitada ka täiendavaid küsimusi (Lodico *et al*, 2006). See muutis intervjuud sujuvamaks, kuna võimaldas vastajate teemaarendusega kaasa minemist.

Intervjuude läbiviimiseks on kaks võimalust – fookusgrupi intervjuud või individuaalintervjuud. Kvalitatiivsete uurimuste puhul on intervjuud ja fookusgrupid saanud kõige laiemalt kasutatavateks andmete kogumise meetoditeks, kuna võimaldavad valimisse kuulujate arvamusi välja tuua. Oma uurimuses eelistasin poolstruktureeritud fookusgrupi intervjuud ankeetküsitlustele ja struktureeritud intervjuule, sest avatud küsimused annavad uuritavale võimaluse ise vastamiseks valikuid luua (Creswell, 2005: 215) ning seeläbi tuua välja aspekte ning teemaarendusi, millele uurimisküsimusi püstitades ei osanud tähelepanu pöörata. Poolstruktureeritud intervjuu võimaldab paindlikkust lähtuvalt intervjueritava reageeringutest ja konkreetsest vastustest. Vaheküsimused aitavad edasi liikuda ja olles spontaansed, suunavad nad siiski intervjueritavat võimalikult vähe (DiCicco-Bloom & Crabtree, 2006).

Fookusgrupi intervjuu eeliseks on informantide omavaheline interaktsioon (Vihalemm, 2014), see võimaldab inimestel uurida ka teiste grupiliikmete kogemusi ja arvamusi, seeläbi on osalistel võimalik enda kogemusi peegeldada (Matthews & Ross, 2010). Minu hinnangul on see sotsiaalmeediat puudutavate uuringute juures oluline aspekt ning see on põhjuseks, miks eelistasin fookusgruppe individuaalintervjuudele. Samas on fookusgrupi läbiviimine keerukas seetõttu, et sarnase taustaga tudengite üheaegne intervjuuks leidmine vajab suuremat planeerimist kui näiteks individuaalintervjuu.

Et fookusgrupp sobib hästi otsingulise uurimuse läbiviimiseks (Vihalemm, 2014) ning varasemalt Eestis sellisel moel mu poolt valitud teemavaldkonda uuritud ei ole, andis fookusgrupp mulle võimaluse valitud teemat lähtuvalt osalejate arvamustest ning kogemustest laiendada ning uurimisküsimusi täpsemalt sõnastada. Esimene fookusgrupi intervjuu viidi läbi 9. aprillil 2018. Osales neli Tartu Ülikooli infokorralduse õppekava avatud ülikooli kolmanda kursuse tudengit, kes kõik on minu kursusekaaslased. Esimene intervjuu oli kõige pikem ning peale selle transkribeerimist täpsustasin küsimusi. Intervjuujärgne lindistuse kuulamine andis palju tagasisidet ka minu kui intervjuu läbiviija kohta ning oli mulle suureks abiks järgnevate intervjuude läbiviimisel. Kui esimene intervjuu kestis pea 1,5 tundi, siis järgnevate puhul läbisime ettevalmistatud küsimused kiiremini. Küll aga ei saa öelda, et intervjuud oleks olnud palju lühemad, kuivõrd intervjuu põhiosale järgnenud arutelud olid pikemad kui esimese vestluse puhul.

Intervjuud toimusid 9. aprillil (fookusgrupp A; kestus 1.34:22), 24. aprillil (fookusgrupp B; kestus 1.20:58), 28. aprillil (fookusgrupp C; kestus 1.20:44) ja 2. mail (fookusgrupp D; kestus 1.11:12).

Intervjuude algul tutvustati kõigile osalistele uurimustöö teemat, ent mitte täpsemat fookust. Intervjueeritavad olid sellest teadlikud ning nõus, et kõiki küsimusi kohe ei avaldata. Intervjueeritavad andsid nõusoleku osalemiseks ning andmete kasutamiseks uurimuse kontekstis (nõusolekulehe näidis on lisa 2, allkirjastatud nõusolekulehed on intervjueerijal). Kuna küsimused ei olnud ette teada, oli sõlmitud kokkuleppe kohaselt intervjueeritavail õigus ka mitte vastata või intervjuu käigus loobuda, kui esitatud küsimused neis ebamugavust tekitavad.

Intervjuud lähtusid neljast uurimisküsimusest, millest tulenevalt olid ette valmistatud intervjuuküsimused. Küsimuste puhul liiguti isikulikult üldisemale, lihtsamalt keerukamani – alustati vastajate endi sotsiaalmeediakogemusega ning liiguti edasi õppejõudude ning ülikoolini laiemalt. Kõik intervjuud baseerusid neljal uurimisküsimusel ning olid seetõttu struktuurilt üldjoontes sarnased. Küll aga esines erinevusi lähtuvalt vestluse käigus tekkivatest temadest,

samuti ei olnud küsimuste järjekord kõigis fookusgruppides sama, kuna osa küsimusi tuli juba varasemalt jutuks vms.

Kuivõrd vastajate peamiseks sotsiaalmeediakanaliks on FB, keskendusid vestlused sellele ning enamasti olid näited FB-põhised. Arutleti, millised ja miks võiksid olla FB kasutamise piirangud ja juhised ning kas ja mil moel oleks tarvilik seda ülikooli tasemel reguleerida. Uurimisküsimustest lähtuv intervjuukava andis võimaluse oma uurimiseesmärke silmas pidada, ent intervjuude puhul ei järgitud rangelt küsimustiku struktuuri, et vastajail oleks võimalus panustada alateemadega, mida algsesse kavasasse kaasatud ei olnud.

Kõik intervjuud salvestati intervjuueeritavate nõusolekul. Juhuks, kui lindistamistehnika peaks alt vedama, soovitatakse intervjuu käigus võimalusel ka protokollida (Creswell, 2009). Seetõttu tegin esimese intervjuu käigus ka jooksvalt mõned märkmed, kuid kuna modereerisin samaaegselt vestlust, olid tehtud märkmed pinnapealsed. Protokollimisel ning transkribeerimisel oli abiks vastajate varasem nummerdamine, mis kiirendas märkmete tegemist ning lihtsustas transkribeerimise protsessi. Kuivõrd esimese intervjuu puhul ilmnes, et samaaegne protokollimine võib vestlust segada, ma teiste intervjuude ajal märkmeid ei teinud. See lihtsustas intervjuu modereerimist ning suurendas pühendumist, millest tingituna (ilmselt ka kogemuse lisandumise tõttu) olid järgnevad intervjuud sisutihedamad ning lihtsamini hallatavad. Transkribeerimise juures ma erilist vahet ei täheldanud – ei saa öelda, et see oleks olnud ilma intervjuu käigus tehtud märkmeteta keerukam. Samas oli esimese intervjuu transkriptsioon osa seminaritööst, mistõttu see on korrektsem ja täpsem ning paremini vormistatud kui järgnevad.

2.3 Andmeanalüüsi meetod

Transkribeerisin kõik intervjuud, neist esimese täies mahus, teised pealiskaudsemalt kasutades rohkem lühendeid jms. Üldine nõue on, et transkribeerides tuleb rääkija kõne edasi anda nii täpselt kui võimalik (Laherand, 2008), see annab võimaluse vajadusel vastanuid tsiteerida, mida kvalitatiivsete uurimuste puhul sageli tehakse (Lodico *et al*, 2006). Seda põhimõtet silmas pidades transkribeerisin intervjuude teemakohased osad võimalikult täpselt ja intervjuueeritavate keelekasutust ei toimetanud. Küll aga jätsin transkriptsioonist välja kõik otseselt vastaja isikule viitavad väljendid ning asendasin need koodidega (näiteks vastajate nimed numbritega, kuigi vestluses pöörduiti üksteise poole nimedega), samuti kodeerisin info, mis viitas nimeliselt teistele

isikutele (näiteks konkreetsed õppejõud). Fookusgrupid tähistasin tähtedega, konkreetsed osalejad numbritega, osa otsestest viidetest, näiteks osalejate nimed, on ka transkriptsioonis esitatud vaid koodidena. Sõnasõnaline transkribeerimine andis võimaluse mõistete koondamiseks ning üldistuste tegemiseks, samas ka täpsete tsitaatide väljatoomiseks nii tulemuste kui ka järelduste ja diskussiooni peatükis.

Andmeanalüüsiks valisin kvalitatiivse sisuanalüüsi. Kuivõrd tegemist on otsingulise uurimusega, intervjuule eelnevalt koode ei sõnastatud. Esmane kodeerimine tehti uurimisküsimuste alusel transkribeerimiste käigus, hiljem liiguti täpsemate kategooriate suunas. Lähtuvalt teoreetilisest materjalist pidasin kõige olulisemaks enesepresentatsiooni, privaatsust ning regulatsioone puudutavaid aspekte, seda nii vastanute endi kui ka õppejõu vaates.

3 TULEMUSED

Selles peatükis annan ülevaate intervjuude käigus esile kerkinud teemadest ning vastajate põhimõtetest. Esitan tulemused neljas osas, vastavalt oma uurimisküsimustele: vastanute poolt sotsiaalmeediasuhtluses tajutud reeglid, enesepresentatsiooni põhimõtted, ootused õppejõudude sotsiaalmeediakasutusele ning sotsiaalmeediasuhtlusega kaasnevad regulatsioonid ning nende vajalikkus.

3.1 TÜ tudengite poolt tajutud sotsiaalmeediasuhtluse üldised reeglid ja normid

Intervjuu esimene osa keskendus sellele, millised on tudengite endi poolt tajutud üldised reeglid ja normid. Leidmaks, millised need on, vestlesime teemal, mida tudengid ise FB-s teevad ning millest säärane käitumine tingitud on.

Peamiselt on FB kasutusel eraelulistel eesmärkidel, mõnel puhul ka tööks või õpinguteks, sealjuures õpingute puhul on olulised arutelud, õppematerjale eriti ei jagata. Kõigi küsitletute puhul on õppetöölase arutelu jaoks eraldi grupid. Vahel luuakse eri teemade jaoks eraldi FB vestlused, tavaliselt lähtuvad need kooliülesannetest, nt rühmatööd.

Üldjoontes ükski intervjuueeritu enda arvates avalikult väga aktiivne ei ole, ent arusaamad aktiivsusest on üsna erinevad. Aktiivsus ei ole just taunitud, ent avalik ning liigne postitamine ei ole vastanutele omane. Pigem toimub suhtlus eri gruppides. Vahel jagatakse auhinnamänge, sealjuures on aga oluline, et auhinda päriselt tahetakse saada.

A2: Mina olen küll jaganud selliseid mängu, mille auhind on selline, mida ma päriselt tahan endale, nagu nt mingit kümblustünni jagatakse. siis ma mõtlen, et why not proovida.

D2: Mingeid jagan, kui saab midagi, ega ma eriti ei vaata nagu ka, sest mis seal vahet on.

Teisalt leitakse, et auhinnamängude puhul tuleb järele mõelda, mis jagatu väärtus on. Kuigi jagamine on oma olemuselt lihtne, on see tüütu teistele kasutajatele, samuti võid ise muutuda selle jagatava toote osaks.

B1: Kui sa lõpuks mõtled, mis väärtus on sellel asjal, mida sajad inimesed jagavad, see ei ole väärt seda. /.../ ja siis sa oled ise see toode.

Samas jälgitakse siiski, mida jagatakse, üks vastanu ei jaga eriti üldse teiste loodud sisu, tuues välja, et teeb seda vaid siis, kui keegi teine seda palub.

A3: Ma sellistest asjadest üritan võimalikult kaugemale hoida, ma üldse nagu võimalikult minimaalselt jagan. Kui keegi palub, et pliiis jaga, aga ma ikka väga vähe jagan neid.

B4: Kui mõni laps palub, et märgi meeldivaks või jaga, siis vahel, et tema jaoks, aga sisu ei loe siis.

Avalikult jagatakse arvamuskirjutusi ning mingeid naljapilte. Samuti erialaseid juhiseid või materjale, eriti kui need on enda või sõprade loodud. Oma sõprade loodu jagamine on ka nagu tunnustus sellele, mida luuakse, oma sõprade toetamine.

C2: Mul sõbranna näiteks avaldas teaduskirjutusi, mida jagas oma seinal, ma jagasin edasi, kuna oli huvitav ja minu arvates see on nagu kiitus ka temale.

D3: Fotograafist sõbra asju, need on ilusad. Ma ise ei osta neid, aga keegi äkki.

Jagatakse ka erinevat kooliga seotud materjali, ent seda tavapäraselt privaatsetesse õpigruppidesse, mitte avalikult kõigile enda sõbraliste liikmetele. Küsitakse ka koolialast nõu, sealjuures on õpigrupis postitamine vabam, vähem kontrollitud kui avalikus ruumis. Jagatakse ka töökuulutusi ning erinevate huvipakkuvate ürituste infot, ent selle puhul proovitakse arvestada võimaliku auditoriumiga. Vahel jagatakse ka asju, millel on üldine hariduslik eesmärk.

B1: Mingi aeg tagasi levisid nagu kulutuli need õpetajate tehtud postitused, et „tahan näidata oma õpilastele, kui kiiresti internetis sõnum võib levida. Ma alguses ikka läikisin ja jagasin neid küll /.../ Et see on oluline osa lapse haridusest ja on tore, kui õpetaja on võtnud ette seda teha.

Õpigruppides jagatakse ka näiteks siseringile omaseid nalju, mida ise liigitatakse rohkem sõprade või sarnase maailmavaatega inimeste omavaheliseks suhtluseks kui õppealaseks suhtluseks. Samas tunnistatakse, et oma olemuselt on see suhtlus küll vabam, ent see ei ole päris sarnane sellega, mil moel oma tegelike sõpradega suheldakse.

B3: See ikka on teatud omaduste ja oskustega inimeste ring.

D2: Ma ikka sõnastan asju vahel teistmoodi kui oma sõbraringis. Seal on teistsugused suhted ja mõnikord sa nagu ei taha näidata oma päris asju, olemust, seal. Nad ikkagi kõik

ju ei ole sellised, kellega ma muidu oleks hakanud suhtlema, kui ma poleks sattunud samale kursusele.

On ka grupe, mis baseeruvad mingil konkreetsel huvil, ent on lõpuks kujunenud sellisteks, kus inimesi usaldatakse sellisel määral, et küsitakse igasugustel erinevatel teemadel küsimusi, motiveeritakse üksteist jms.

B3: Meil on vana koori grupi vestlus, kus on 80 inimest /.../ Kui on kiirelt vastust tarvis, ikka küsid sealt, keegi ikka oskab vastata.

C3: Pokkerigrupist ikka saad asju. Ma näiteks avastasin keset ööd, et tõenäosusteooria mingi asja tähtaeg tuleb kohe. Seal foorumis on öösel ikka palju inimesi, tegime kiirelt valmis selle kodutöö. Mitte et ise poleks osanud, aga magasin maha tähtaja ja kiire oli ...

Taunitakse erinevate rakenduste ja mängude kasutamist moel, et see on kõigile avalik – leitakse, et sel puhul peaks oma rakendussätteid muutma, see on teistele FB kasutajatele tüütu. Sedalaadi postitusi ei taheta ka ise teha ning nende olemasolu peetakse piinlikuks.

A2: See on päris piinlik, et mõni hullult intelligentne inimene, et sa tead, et on intelligentne inimene ja siis sa näed, kuidas ta mängib mingit sõnamängu seal hommikust õhtuni nagu.

A3: Mul tegi laps seda vahepeal /minu konto alt – intervjuerija täpsustus/, siis ma mõtlesin küll, et issand, mida mu sõbrad küll mõtlevad minust, agu mingisugune maniakk, candy crush on kogu aeg ees.

Ise tehakse avalikke postitusi üsna harva. Selle põhjusena tuuakse ajamahukust – soovitakse, et enda loodud sisu oleks kvaliteetne ning seega ei taheta seda mõtlematult luua ega jagada. Enda loodud sisu puhul on reeglina nõudmised kõrgemad kui teiste loodud sisu puhul.

D3: Ma vaatan väga mitu korda üle asjad. Et kas on aru saada nii nagu ma mõtlesin. Ega ma tean, et mu õpetaja ei mõtle, et „ohh, miks ma talle eesti keele eest viie panin, kui ta isegi FB-s ei oska kirjutada“. Ega ta tagantjärele ikka hinnet kätte ei saa /kõik naeravad/ Aga ma tahan olla see, kelle peale mõeldakse, et „ma tahan, et ta postitaks veel, et nii head lood on“. Mitte selline, kelle kohta mõeldakse, et „see düsgrafo jälle jaurab midagi“.

Meeldivaks märgitakse asju, millel on eriline tähendus postitaja või lugeja jaoks, näiteks suured sündmused elus – lapse sünd, abiellumine, kooli lõpetamine, olulised saavutused jms. Mõnel puhul

on asjade meeldivaks märkimine aga pigem viide sellele, et postitust on nähtud ning selle sisust aru saadud. Eriilmelisi emotikone kasutatakse vähe, enimkasutatav on siiski meeldimise viide.

B3: Näiteks suuri elusündmusi, mingeid kihlapilte ... või kui kellelgi on mingid väga ägedad hobid.

D2: Enda kohta kui sõber jagab mingit asja, mis on oluline nagu. Et ta näeks, et ma tean nüüd.

D1: See LIKE seal ei ole mingi, et meeldib. See on ikka vahel, et „jajaa, ma nägin“.

Meeldivaks märkimise juures mängib rolli ka postitaja isik. On kasutajaid, kelle postitused märgitakse meeldivaks mitte postituse sisu, vaid selle pärast, et avaldada tunnustust postitajale. Postituste meeldivaks märkimise puhul võib vähesel määral rolli mängida ka sotsiaalne surve.

B2: Jah, väga lähedaste sõprade asjad märgid meeldivaks, muidu pärast ise enam ei ole hea sõber /naer/

D2: Mul üks vana klassiõde täiesti läheb pöördesse, kui ei laigi mingit asja. Võib messis üle küsida, et mis valesti oli, et ei laikinud, et ei näinud või ... Sellistega on lihtsam laikida neid asju, et mis ta nagu närvi läheb, et rohkem tekitab segadust oma elusse niisama.

Võimalik on aga ka vastupidine lähenemine – mõnele postitusele jäetakse reageerimata, kuna reageering võib anda inimese kohta liialt palju infot. Samas võib ka reageerimata jätmine mingilaadi sõnumi saata.

B2: Ma ei taha, et mu sõbrad näeks, et mingi asi mulle meeldib ja seepärast ei laigi mingeid asju, kuigi tegelikult need mulle meeldivad. See meeldimine on siiski avalik info ja ilmub teiste uudisvoogu.

D4: Ma ei laigi, et saagu aru, nii ei ole, et kogu aeg saad tähelepanu niimoodi.

FB sisust hinnatakse paljut ebavajalikuks ning ebahuvitavaks ning seda keritakse edasi eriliselt süvenemata. Eriti häirivate postitajate puhul vaadatakse üle oma seaded ning eemaldatakse jälgimise mäрге, vahel eemaldatakse ka mõni liige oma sõbralistist. Võimalik on ka nõ pausi võtmine kellegi jälgimiseks, ka seda varianti kasutatakse.

Lisaks sellele, et postitused võivad olla lihtsalt tüütud ning ebahuvitavad, võib ette tulla ka seda, et inimese väärtushinnangud on nii palju muutunud, et enam ei leita põhjust tema tegemistega kursis olla. Sel puhul võib kas lõpetada tema jälgimise või eemaldada ta ka sõbralistist.

3.2 TÜ tudengite enesepresentatsiooniga seonduvad põhimõtted

TÜ tudengite enesepresentatsiooni põhimõtetega tutvumiseks vestlesime intervjuudes sel teemal, millised on tudengite endi postitused, millest nende sisu sõltub ning kas lähtutakse mingitest konkreetsetest ja enesele teadvustatud eesmärkidest.

Enda postituste puhul jälgitakse hoolega postituste seadeid – kellele postitus on mõeldud ning ega seda näe keegi, kelle jaoks see tarvilik ei ole. Luuakse erinevaid suhtlusgrupe eri teemade lõikes, vahel kasutatakse mingite inimeste blokeerimise võimalust. Leitakse, et inimesed peaksid oma privaatsussätteid aeg-ajalt üle vaatama ning olema ise teadlikud, mida nad oma seinale postitavad. FB privaatsussätete muutmine on kaasa toonud ka enda sätete uuesti üle vaatamist. Seda aga mitte alati, kuna mõnd muudatust peetakse lihtsalt formaalseks ümbersõnastuseks, mitte tegelikult privaatsust suurendavaks teguriks.

A3: Minul on loodud mingid enda suhtlusgrupid, kellel on erinev ligipääs minu postitustele. et kui ma postitan midagi, siis ma vaatan, et kes näevad seda minu postitust ja kes ei näe.

D2: Ikka mõnikord vaatad, mis ringile asjad lähevad, kas seda ei näe keegi, kes ei peaks teadma asju.

Täiesti avalikke postitusi tehakse harva. Erandiks on enda loodud sisu, mida peetakse väga väärtuslikuks, reeglina on see siis aga mujal loodu, mida jagatakse, mitte FB jaoks toodetud sisu.

C4: Ühe korra elus olen teinud täiesti avaliku postituse /kõik naeravad/ Jaa, see on see kord, kui me rühmaga võitsime. Kui oleks ainult ise võitnud, ei oleks avalikku teinud.

D4: Kui /kooli/ lõpetamise ajal panin suure pildi, siis oli täiesti avalik vist. Ma ei tea ka, kohe vaatan ... jaa, ei ole muid täiesti avalikke asju.

Sobimatuks peetakse postitusi, mis on vaatajale häirivad. Vastajate hinnangul tuleks arvestada sellega, et FB kasutajate hulgas on ka alaealisi, mistõttu tuleks enda poolt loodav sisu selle poole

pealt läbi mõelda. Vanusest lähtuvalt võiks olla filtrid, mis sisuedastust korrigeerivad, ent kas need tegelikult ka olemas on, sellega ei oldud kursis.

A4: Seal peaks olema tegelikult mingisugune filter peal olenevalt sinu vanusest, aga ma ei ole reaalselt vaadanud, kas see asi töötab.

D2: Kõik ju kasutavad tegelikult, seal vanuse võid suvalise märkida. Siis peabki mõtlema, et seal võib olla mingeid ... kasvõi enda väiksed vennad-õed – et kas ma tahan, et nad näeksid neid asju?

Arvestada tuleks sellega, mil moel end väljendada. Sõnavalikule ja väljenduslaadile peaks mõtlema, arvestada tuleks nii sisulise kui ka vormilise küljega. Postitaja peaks tähelepanu pöörama sellele, kas tema jagatu on kooskõlas üldiste heade tavadega – näiteks on taunitud nii vihakõne kui ka kiusamine.

B1: Ütleme nii, et millegi vastane saab olla mitmel moel ja see on OK, aga kui su sõnavalik ikkagi liigitub vihakõne alla, siis see ei lähe mitte.

C4: Kirjavead on üsna ükskõik, välja arvatud sel juhul, kui pead juba hakkama mõtlema, et mis siis nüüd öeldi. Päril ilma vigadeta on muidugi kõige lähedam.

Viimase puhul on aga oluline, et vastuolu heade tavadega ei ole üksnes sotsiaalmeedia probleem, kuigi see on oluliselt mõnd asja lihtsustanud. Näiteks kiusamine on sotsiaalmeedia vahendusel lihtne, samuti on suurem selle auditoorium.

Väljenduse puhul liiale minnes peetakse mõistlikuks ka oma postituste hilisemat korrigeerimist või siis ka päris ära kustutamist. Viimasel juhul tuleks aga arvestada sellega, millise panuse teised on vestlusesse andnud.

D2: No kui ikka oled täis peaga mingit jama ajanud, millest ise ka aru ei saa pärast, siis võib lihtsalt ära kustutada.

D3: Oleneb, kui hea arutelu oli. Kui on hea vestlus seal küljes, siis võib muuta enda postitust ja märkida mingi selgituse algusesse ja ikka alles jätta ka.

Leitakse, et osa postitusi on liiased – kui mõni sõbralisti kuuluv inimene märgib mingi asja meeldivaks või kommenteerib midagi, siis kuvatakse see uudistevoos, mis aga on kasutajaile tüütu. Eriti häirivaks peetakse seda juhul, kui mitu sõpra konkreetse ebahuvitava teemaga tegelevad.

Samuti häirib, et samasse gruppi kuulumisel peetakse sõbralistis olijate kommentaare ja meeldimisi nii oluliseks, et seda kuvatakse uudisvoos mitmeid kordi.

A3: Lisaks selline nõme asi, et kui sõbrad midagi laigivad, siis see jookseb sinu fiidi. Et tema nüüd laikis selle sama Malluka mingit lehte või mingit blogi ja seda ei saa nagu vist kuidagi ära blokeerida. Või siis see teine kommenteerib mingis grupis mingit asja, kus sina ka oled, siis sa näedki järjest mingit asja, et ta on seda gruppi kommenteerinud. No sellised asjad on õudselt häirivad.

D2: Mul mingi sõber on, kellel endal on hästi coolid pildid ja asjad, aga ta samal ajal nagu laigib kõike, mis olemas on. Et nagu ei taha blokkida teda, aga nii tüütud need tema jagamised ja laigid.

Häirivaks peetakse ka erinevaid meeme. Seda eriti juhul, kui neil ei ole ei harivat ega ka naljakat sisu, vaid need on lihtsal mingid tekstiga pildid, mille puhul ei ole aru saada, mis on nende mõte.

C3: Lillepilt või meri ja seal taustal „Kes läks su elust, see on ise süüdi, et sellest ilma jäi“, siis ma mõtlen küll, et kahju, et ise sellest jamast nüüd ilma ei jäänud ...

C4: Ma alguses arvasin, et nad ise teevad neid, aga selleks on vist mingi tehas kusagil – huvitav, kas nad saavad mingit kasu selle jama tootmise eest või miks nad seda teevad nagu üldse?

Kasutajad peaksid pöörama rohkem tähelepanu ka ajakohasusele – näiteks sündmuste puhul tuleks vaadata, mis aastast see pärineb. See puudutab nii sündmusi, auhinnamänge kui näiteks ka kadunud inimeste ja asjade otsinguid. Osalt on häiriv ka see, et eri meediakanalid edastavad samu uudiseid ning üsna sageli tehakse seda täpselt samas sõnastuses. Sel puhul valitakse tavapäraselt välja mõned kanalid, mida jälgida, kuna kõiki jälgides on uudisvoos liialt palju sarnaseid asju. Peetakse häirivaks, et sageli ei pööra väljaanded sõnastusele piisavalt tähelepanu ning ei ole aru saada, kas tegemist on tõlkeuudisega või puudutab Eesti konteksti. Uudisteplatvormina FB usaldusväärseks ei peeta, kuid oluliste uudiste jagamine uudisteplatvormide poolt võib ka infovälja laiendada.

D2: Mingeid asju ma iialgi lugeda ei viitsiks, aga Postimees jagab ja paneb paar lauset juurde, et saad aru natuke enne ka, millest jutt juba on. Siis vahel loed asju, mida muidu ei oleks lugenud.

Teadlikku enesepresentatsiooni väljendatakse ka läbi grupikuuluvuste. Ollakse teadlikud, millistesse gruppidesse kuulumine on avalik info ning mil moel võib grupikuuluvus mõjutada avalikku kuvandit. Näitena toodi mitmel korral feministlik grupp *Virginia Woolf sind ei kardal!*, kuhu kuulumist või mittekuulumist peeti teadlikuks otsuseks, mis võib inimese kuvandit mõjutada.

B1: Ma tean, et see, et ma selle grupi liige olen ja seal sõna võtan, mõjutab minu kuvandit ja see on teadlik otsus, et ma teen seda avalikult.

D1: Kõik on seal Virginia Woolfis näiteks, aga vaatad ikka, kes mida märgib meeldivaks, et selle järgi saad aru, kas on mingi tropp.

Heaks näitajaks peetakse seda, et FB-s esinetakse reeglina oma nime all. Kuigi vahel häirib ka pseudonüümide kasutamine, on oma nime all esinemine siiski norm. Erandlikud on mõned üksikud hüüdnimedega alla esinejad, ent sel puhul on reeglina tegemist nõ professionaalse nimega, mis sageli võib öelda rohkem kui inimese pärisnimi.

A2: Et ei ole seal nagu perekooli käod, vaid nagu inimesed ... päriselt sa näed ... sa päriselt näed, millised ... kas su seltskonnas on keegi, kes on ikka lausrumal ja sa ei taha sellise inimesega suhelda.

C3: Vahel ikka on, et kui ta seal pokkerifoorumis oli oma nime all, ma mõtlesin, et mis vend see on ja mis ta siin targutab. Ja siis saad teada, mis nime all ta mängib ja mõtled, et noh, võiks tegelikult ju kasutada sama nime, mis tal mängides on nagu.

FB käitumise juures ei peeta heaks tooniks, kui inimesed väljenduvad sotsiaalmeedias liialt äärmuslikult. Häirib ka see, kui postitatakse asju, mis ei ole intervjueeritute väärtushinnangutega kooskõlas. Viimase aja näidetest peeti eriti häirivaks Läti alkoholirallit 24. veebruaril. Leiti, et selle olemusest ei saadud aru ning sellest postitamine ei olnud huvitav ega meeldiv. Esile toodi ka äärmuslikkus vaktsineerimise teemadel, liigset vaidlemist ilma teise poole kuulamiseta tauniti.

Vastanute endi käitumist FB-s on ülikooli astumine muutnud just teadmiste muutumise osas, infokorralduse tudengid (valimis A1–A4) tõid positiivse näitena välja infoturbe aines osalemise. Vanemate vastanute puhul muutus toimus ka kasutuse funktsioonides, kasutus suurenes just kooliteemaliste arutelude tõttu. Nooremate vastanute puhul see nii ei olnud, kuivõrd nemad olid FB kasutajad ka gümnaasiumiastmes.

D2: Mul pole mingit vahet, see on sama nagu koolis, inimesed on muud ainult. Koolis ei olnud nii lubatud see ka tundide ajal, praegu on see vahe, et ma loengus ka olen FB-s ja tsätin isegi nendega, kes on samas ruumis nagu näiteks.

Põhjust teistmoodi käitumiseks seetõttu, et nüüd ollakse tudeng, aga ei leitud. Vanemad kasutajad mõtlevad postitades töökohale või mõnele teisele organisatsioonile, nooremad peavad sotsiaalmeediat nii loomulikuks elu osaks, et ei pea vajalikuks muudatusi sotsiaalmeediakäitumises ainuüksi seetõttu, et nüüd õpitakse teises koolis.

C4: Ma ju professionaalselt olen hoopis teine asi, väga imelik oleks, kui ma nüüd hakkaks midagi muutma oma postitustes, sest ma olen üliõpilane ka. Muidugi on õppimine tähtis, aga minu kui inimese koha pealt ... ma ei tea, see ei huvita tegelikult eriti ju kedagi, et ma koolis käin ja need asjad ei anna juurde midagi ju.

D1: Ma ju gümnaasiumi ajal tegin samamoodi. Mingid asjad jah ma varjan kooli pärast ära, no et õpetaja ei näe näiteks, samamoodi gümnaasiumis ja ülikoolis ma ei taha, et nad näeks mingeid liiga oma asju.

Vanemad vastajad ei olnud kindlad, kas nad üldse on oma profiili märkinud, et õpivad ülikoolis. Nooremad olid märke teinud, sealjuures kohe peale ülikoolis õppima asumist. Põhjusena märgiti, et inimesed ikka teaks, millega praegusel eluetapil tegeletakse. Infot ülikooli kohta jagati profiilil avalikult, piiranguid ei kasutatud. Põhjusena toodi välja, et huvi võivad tunda suvalised koolikaaslased või varasemad õpetajad ning see on hea võimalus teavitada, millega üldiselt tegeletakse.

3.3 Ootused õppejõudude sotsiaalmeediakasutusele ja -suhtlusele

Kõik vastanud on FB-s oma kursusekaaslastega seotud, kasutusel on erinevad grupiarutelud, õppetööga seotud lehed ja vestlused jms. Seotus õppejõududega on väiksem. Mõnel juhul on õppetöö organiseeritud FB-s ning siis toimub ka suhtlus õppejõududega seal.

Mitmel vastajal on sõbrad haridussüsteemiga seotud, ent need suhted pärinevad enamasti varasemast ajast ning ei ole loodud ajal, mil üks on õpetaja/õppejõud, teine aga õpilane/üliõpilane. Õppejõududega on rohkem sõbrad päevaõppe nooremad tudengid, sealjuures ei mäleta nad

reeglina, kumb sõbrasuhte algatas. Arutelu jooksul jõutakse fookusgrupis D aga arvamusele, et ju nad pigem ise saatsid taotluse, mitte ei teinud seda õppejõud. Et õppejõud FB-s sõbrana lisada, tundus fookusgrupis D osalenuile loomulik, teistes fookusgruppides ei peetud seda vajalikuks ning olulisemaks peeti seda, kas õppejõuga on ka mingi muu suhe olemas. Pelgalt õppejõuks olemine ei tekita soovi ega vajadust kedagi oma sõbraks lisada.

D1: Ma ei teagi, kas on mõni, ma pole üldse nii mõelnud, et kas ta on õppejõud. Et ikka lisad, kui tead inimest.

C3: Küll ei tea, kas on ... Kui on, siis kindlasti mitte sellest tingitult, et ta õppejõud on, midagi muud on seal ilmselt.

Koolialaseks suhtluseks eelistasid kõik formaalsemaid, impersonaalsemaid kanaleid, nt Skype'i või Moodle'it. Kuna viimasel on postitamisel poole tunnine viiteaeg, ei peetud seda mõnel üksikül juhul piisavalt kiireks, ent siiski peeti formaalsemaid kanaleid piisavaks. Erandiks peeti õppeaineid, mille tegevus toimubki FB-s, ent sel puhul piisab aine jaoks loodud grupist, kõigil ei ole tarvilik omavahel ka FB sõbrasuhteid luua.

A1: Kasutad ikka teisi kanaleid õppejõududega.

A4: Isegi see Skype on imelik nagu natuke oli siuke uus asi, et M /A4 juhendaja/ seal suhtles.

C2: Ma olen küll sõber ühe oma õppejõuga, aga ma mitte ühtegi kooliasja pole temaga FB-s rääkinud. Pigem nagu väldid seda kanalit kooliasjadeks, kuigi ta ise ilmselt vastaks.

FB kasutamist õppejõu–tudengi suhetes ei peetud mõistlikuks põhjusel, et FB ei ole sõnumite mõttes nii hästi organiseeritud. Kui oled vestlust juba vaadanud, ei pruugi hiljem meelde tulla seda uuesti vaadata ning seega võib meelest minna, et vastust on juba nähtud. Oluline takistus FB suhtluse juures on just tehniline – kasutajad on harjunud, et tegemist on kiire infovahetuskanaliga, kus ei säilitata olulist informatsiooni.

D2: Seal on nii palju suhtlust, ma kaotaks ära seal mingid vastused võib-olla. Suvalisel ajal ju loed seal sõnumeid, reede õhtul loen kusagil linnas olles, pärast ei mäleta üldse, et oleks olnud mingi asi. Mulle ei ole mugav see.

Õppejõudude FB kontode jälgimise poolest jagunesid vastanud kaheks – on neid, kes ei ole üldse õppejõudude kontosid vaadanud ning neid, kes seda järjepidevalt teevad. Viimaste hulgas on peaaegu kõik vaadanud läbi kõigi enda jaoks oluliste õppejõudude kontod. Eriti silmatorkavalt eristusid siin päevaõppe tudengid fookusgrupis D, kes olid läbi vaadanud kõigi oma õppejõudude kontod ning pidasid seda loomulikuks info hankimise viisiks. Samal ajal eeldasid nad, et õppejõud teevad oma tudengitega sama.

D1: Nad ise kindlasti vaatavad ka. Mitte kõiki muidugi, aga neid, kes silma hakkavad mujal.

D3: Nad ju teavad, et vaadatakse. Seal on ju sama asi, et ma tahan teada, kes see on, kes mind õpetab. Igal juhul vaadatakse, tööd kui otsid ja muud sellised asjad.

Kõigis fookusgrupi intervjuudes märgiti ära feministlik grupp *Virginia Woolf sind ei karda!*, mille liikmed mõned õppejõud on. Ent neist kõigi puhul toodi välja, et postitused on pigem olnud tasakaalukad ning viisakad ning ühtki ebameeldivat näidet esile ei toodud. Tähele pannakse sealjuures nii seda, millised on õppejõu postitused kui ka seda, millised postitused ta meeldivaks märgib. Selle alusel antakse vahel hinnang tema professionaalsusele.

C3: Ma regulaarselt ei vaata seda asja, aga kui seal oli vestlusteema korporatsioonide üle, siis seal oli ikka mõnusaid lolle koos. Ühe neist avastasin hiljem olevat oma õppejõu, keda ma varem olin niimoodi neutraalselt vaadanud. No et oli selline õppejõud, kes mind ei seganud eriti, aga ega ma temast suurt ei arvanud. Pärast neid sõnavõtte seal foorumis tal, ma kogu aeg mõtlen, et huvitav, kas see jutt, mis ta loengus ajab, on mõistlik või on ta selles asjas sama pealiskaudne nagu seal foorumis plädisedes.

Intervjueeritavate arvates võiks ideaalis õppejõu profiil olla viisakas ning neutraalne, see ei tohiks kalduda äärmustesse. Samas leiti aga taaskord, et sisuliselt ei ole mingit vahet, kas inimene on õppejõud või keegi teine, viisakas ning lugupidav käitumine võiks olla norm. Samas leiti, et kuna FB ei ole ülikooli ametlik kanal, peab õppejõul olema võimalus kusagil ka oma hobidest rääkida jms. Lisaks on suhtumine sellesse, kas mingi tegevus on pigem positiivne või negatiivne, väga subjektiivne.

C4: Et kumb siis olulisem on – et ta on matemaatik või hea pokkerimängija? Ja siis veel, et kumb siin parem nüüd on? Et prestiižsem on olla matemaatik või? Aga kui ta ongi

matemaatik selle pärast, et ta ei ole võimeline raha teenima oma oskustega ja siis ei jää muud üle?

D2: Kas see, kui ta on feminist, on siis nüüd hea või halb?

Siiski toodi välja, et teadusliku lähenemise poolest ei tohiks olla ekstreemne ning oma allikaid võiks rohkem kontrollida. Õppejõu ebaadekvaatsed arvamused võivad mõjutada tema usaldusväärsust õppejõuna.

A2: No näiteks ma eeldaks, et ülikoolis näiteks töötavad nii-öelda meditsiini ja teadust toetavad inimesed näiteks Et siis ma eeldaks, et kui ma lähen mõne teaduri vms FB lehele, siis ta ei jagaks näiteks, et maailm seisab kilpkonna peal. /.../ Kui ma seda näeksin, siis ma seaksin nagu kahtluse alla tema õpetamiskvaliteedi ka selle jagamise tulemusena, mida ta jagab

Positiivse näitena toodi aga välja tselluloositehase ümber toimuv ning leiti, et oma teadmisi peaks õppejõud jagama ning vahel võtma sõna teemadel, mille puhul on tarvilik rahvast harida. Peeti oluliseks, et seda tehakse ka FB vahendusel, mitte üksnes tavameedias, kuna FB-s võib jõuda suurema auditooriumini. Sama kehtib ka vaksineerimise puhul – teadlikud kasutajad peaksid intervjueritute arvates oma teadmisi põhjendatult jagama, kuna see võib üldisele teadlikkuse tõusule kaasa aidata.

Õppejõud peaks intervjueritute arvates mõne teema avalikult käsitlemist vältima. See puudutab nii tema isiklikku suhtumist tudengitesse (eriti juhul, kui see ei ole positiivne) kui ka näiteks tema laste ja lähedaste privaatsusega arvestamist. Samas aga on oluline, et see ei ole üksnes õppejõude puudutav, vaid kehtib kõigi kohta ning peaks olema üldarusaadav kõigile FB kasutajaile. Taunitakse teiste inimeste kohta negatiivsete postituste tegemist ning kui seda tõesti teha, on ülimalt oluline oma privaatsusseaded üle vaadata.

A3: Isegi, kui on varjatud konto /.../. Kaudseid solvanguid on imelik teha, ükskõik, milline tudeng teda otsib ja siis see on näha, et lolle on raske õpetada ...

C3: Avalikult ma ei pea heaks tooniks selliste asjade ütlemist. Üldse peaks arvestama, kui kellegi kohta midagi negatiivset öelda muidugi, aga see on juba kodune kasvatus, mis pole enam minu asi mingit moodi.

Õppejõudude sõbranimistusse lisamise juures leiti mitmeid negatiivseid aspekte. Samas leiti, et neid on võimalik lihtsalt vältida, kui postitades eri auditooriume arvesse võtta. Probleemid on sarnased nii õppejõudude kui ka tööandjate puhul ning on seotud rollikonfliktiga – FB on pigem eraeluliste postituste jaks, ent tööandja ja õppejõu silmis soovitakse säilitada professionaalset nägu. Samuti ei soovita ise õppejõu kohta liialt palju teada. Eeldatakse, et kasutajad oskavad ise filtreerida, kes mis laadi infole ligi pääseb.

C3: Kui mina oskan oma profiili nii näidata talle nagu ma tahan, siis ma küll arvan, et nad /õppejõud/ ka oskavad teha vahet, kes postitusi näevad.

D2: Ta ju tegelikult ei arva, et mind huvitab mingi tema laps või koer, kui ma olen ainult tudeng tal, mitte sõber päriselt.

Erilist vahet, kas tegemist on õppejõu või tööandjaga, ei leitud. Kummagi puhul ei peeta sõbranimistusse lisamist vajalikuks, mõnel puhul oleks see ka häiriv. Peamiselt nähakse siinkohal kahe rolli – professionaalse ja eraelulise – segunemist ning seda püütakse pigem vältida.

3.4 Sotsiaalmeediasuhtluse reguleerimine TÜ tudengite arvamuse alusel

Sellest, et Tartu Ülikoolil või mõnel teisel kõrgkoolil oleks mingeid sotsiaalmeedias käitumise juhiseid, ei olnud intervjueeritavad teadlikud. Juhiste olemasolu näidetena toodi välja erinevad riigikaitseasutused, Kaitsevägi, politsei, ka naiskodukaitse, ent konkreetseid juhiseid väga palju nimetada ei osatud. Nimetati vormi kandmisega seotud piiranguid, ent ka need olid pigem väärtushinnangutest tingitud, mitte otseselt sellest, et samaaegselt ka vormi kanti.

Seda, et ülikool organisatsioonina kuidagi õppejõudude ja tudengite sotsiaalmeediakasutust rangelt reguleerima peaks, üldiselt vajalikuks ei peetud. Leiti, et rangetel keelavatel ning käskivatel juhistel ei ole mõtet, kuna neid ei ole nii kui nii võimalik kontrollida. Üliõpilaste puhul nähti kontrollivõimalusi väga vähe, õppejõudude puhul pisut rohkem, ent enese ülikooliga sidumist ei peetud kohustuslikuks, st alati ei ole tarvilik üldse märkida, et sa oled ülikooli liige. Ülikooli esindades võivad inimesele kehtida rangemad reeglid, ent sisuliselt on keerukas määrata, millised need olema peaks ning mis võiks olla nende aluseks.

Hea tava loomine, kust ideid saada, on mõeldav nende tudengite arvates, kes õpivad infoteadusega seotud õppekavadel (infokorralduse rakenduskõrgharidusõpe ning info- ja teadmusjuhtimise magistriõpe), ent rangete reeglite loomist ei poolda ka nemad. Infovaldkonnaga seotud õppijate puhul nentisid mõned vastajad, et hea tava võib olla kirja pandud ning sellega võiks arvestada, kui tudeng või õppejõud kõneleb ülikooli nimel, ent üldprintsipi sellise reeglistiku kirjapanemist heaks tooniks ei peetud.

Leitakse, et peamine on ikkagi enda sisemine arusaam heast käitumisest ning kui see on vildakas, ei aita ka hea tava või range reegel. Lisaks leiti, et kuna FB ei ole ülikoolile kuuluv platvorm, ei peaks ülikoolil olema mingit sõnaõigust ses osas, kuidas seal käituda. Vastanute arvates ei peaks ülikool mitte mingil moel reguleerima asju ega kohti, mis ei talle ei kuulu.

C4: Et käin ülikoolis ja selle pärast võib ülikool arvata midagi selle kohta, kuidas ma ennast kusagil üleval pean? Et teeb sotsiaalmeedia juhendi ja siis järgmiseks Selveris käimise juhendi?

Kui selline reeglistik peaks loodama, peaks alustama sellest, et ülikooli liige vaatab üle, kas ta sotsiaalmeedias üldse määratleb end ülikooli liikmena. Kui jah, on juhised tema jaoks olulisemad kui mitte märget tehes. Siinjuures on erandlikud avaliku elu tegelased, keda teadlikult mõne haridusasutusega seostatakse. Ent korduvalt rõhutati vajadust üldise hea käitumise järele, samuti seda, et kui hea tava luua, tuleb esmalt selle eesmärk sõnastada.

A4: Nojah, aga siis on jällegi küsimus, et miks ta seda siis ka isiklikust vaatest ei võiks teha. samu neid reegleid järgida, kui sa midagi postitad. Võiks ju samamoodi järgida.

Leiti, et kui ülikoolil on mingid enda konkreetsed lehed või avalikud vestlus- ja arutelugrupid, siis nendel võib ju oma kodukord ja käitumisreeglistik olla, ent sotsiaalmeedias eraisikuna käitumine on iga inimese enda asi. Pikaajagsed kasutajad leidsid aga, et sotsiaalmeedias käitumist on õpetatud juba (põhi)koolis ning selle üle kordamine ülikoolis ei ole põhjendatud.

D4: Ma olen eluaeg FB-s olnud ja nüüd astusin ülikooli ja äkki enam ei oska olla seal? Mul koolis ka ei olnud mingit juhendit. Vahel õpetaja ütles kellelegi, et ärge liiga avalikult tehke asju või mõelge, mis avalik on. Ma arvasin, et ülikoolis ikka usaldatakse, et me oskame käituda ise ka.

D2: Jah, põhikoolis juba räägitakse selliseid asju, miks seda nüüd peaks üle rääkima.

Kui siiski hea tava loodaks, siis soovitude juures toodi välja viisakus, argumenteerimine, teiste privaatsuse austamine. Leebed soovitusel võiks olla infole, mis on täiesti avalikud, näiteks profiili- või kaanepilt. Samas rõhutati taas, et see reegel peaks kehtima kõigile FB kasutajale.

Hea tava loomise juures on alati oluline selle eesmärk. See saaks olla vaid väga üldine, millest saaks juhiseid ning mis annaks üldise tooni, ent olemuslikult peaks sotsiaalmeedias inimesed käituma samal moel kui mujal, üldised käitumisnormid kehtivad ka FB-s ning juhiste andmine ei ole ülikooli asi, vaid peaks lähtuma lastetoast. Juhend peaks baseeruma ülikooli väärtustel ning selle eesmärk peaks olema öelda, kuidas on sobilik, ent mitte keeldudest koosnema. Reeglite loomise juures tuleb mõelda sellele, kas meie eesmärk on, et sotsiaalmeedias ei öeldaks teatud asju või see, et inimene ka põhimõtteliselt mingitest hea tava reeglitest kinni peab.

A2: Aga no mis see eesmärk on üldse? Et kas me tahame öelda, et ära postita selliseid asju või et ära tee seda avalikult ja mine perekooli ja kraaksu seal Kāo nime alt? Kas et inimene oleks vait sotsiaalmeedias või et kui on mingi probleem, saaks minna appi näiteks ...

D1: Ma ei saa aru, mida saaks ülikool teha? Öelda mulle, et ole viisakas või ma viskan välja su? Või mis see tähendama peaks üldse mu jaoks? Ja kas ma kohe ülikooli astudes võin öelda, et vot, mul on selline identiteet FB-s ja see ei lähe kokku teie hea tavaga. Et mis nüüd saab siis, ei tohi tulla teie ülikooli või?

Leiti ka, et on aspekte, mis on reguleeritud seadusega, ja neid ei peaks sellises juhises kajastama. Lisaks on olemas õppekorralduseeskiri, mille kohaselt peab ülikooli liige end sobivalt ülal pidama. Samuti ei tohiks juhis olla kohustuslik kõigile ülikooli liikmetele, vaid üksnes neile, kes end ülikooli esindajatena presenteerivad. Samas on küsitav, kuidas seda peaks kontrollima ning mil moel seda peaks sõnastama. Leiti, et kui õppekorralduseeskiri sätestab, et vääritud käitumise alla kuulub ka üldtunnustatud käitumisnormide vastu eksimine olulisel määral (Õppekorralduseeskiri, 2017: 24), siis peaks sellest piisama ka sotsiaalmeedia keskkondades.

Kui siiski hea tava luua ning üle vaadata, kellele see mis tingimustel kehtib, võiks tegemist olla loendiga nendest käitumis- ja suhtlusnormidest, mida me üldjuhul viisaka käitumisena tajume. Siinkohal tekib aga küsimus, mil määral see peaks ja saaks see olla kooskõlas õppekorralduseeskirjaga ning mil määral on sotsiaalmeedia hea tava aluseks määramaks, millised on üldtunnustatud käitumisnormid teiste ülikooli õigusaktide lõikes.

4 JÄRELDUSED JA ARUTELU

Peatükk on jaotatud kolmeks osaks – järeldused uurimisküsimuste lõikes, soovitud järgnevateks uuringuteks ja meetodi kriitika.

4.1 Järeldused ja arutelu

Leidmaks, milline on TÜ tudengite suhtumine sotsiaalmeediasse ning seda reguleerivatesse juhistesse, uurisin esmalt, milline on nende endi kokkupuude sotsiaalmeediaga ja millised on nende poolt tajutud sotsiaalmeediasuhtluse üldised reeglid ja normid. Kuivõrd peamiseks meediumiks on Eestis FB, keskendusin oma uuringus sellele. Uuringu aluseks on neli fookusgrupi intervjuud, mis viidud läbi 2018. aasta kevadel Tartus. Kõik uuringus osalenud tudengid on FB kasutajad olnud üle kaheksa aasta. Minu uuringu kontekstis on oluline, et nad kõik kasutasid FB juba enne seda, kui ülikooli astusid – osa vastanuist on käinud kauem tööl kui olnud tudengid, osa aga olnud FB kasutajad juba kooliõpilastena.

TÜ tudengite poolt tajutud sotsiaalmeediasuhtluse üldised reeglid ja normid lähtuvad üldjoontes sellest, milline on hea tava ka väljaspool virtuaalset suhtlust. Suuri erisusi sotsiaalmeediasuhtluse ning näost näkku suhtluse vahel ei nähtud ning olulist vajadust suhtluse reguleerimiseks ei leitud. Üldjoontes olid vastanute arvamused sarnased ning suuri erisusi lähtuvalt vanusest või õppevormist ei esinenud. Küll aga erinesid mõnes kohas arvamuste põhjendused oluliselt. Kui vanemad tudengid põhjendasid viisakat ning lugupidavat käitumist sellega, et see on üldine norm ning tuleneb kodusest kasvatuses, siis noorema eagrupi puhul toodi eraldi esile just avalik nägu vs isiklikud postitused. Reeglitest kinnipidamist ning nõ üldjoontes hea tava järgimist peeti oluliseks just avalike postituste puhul. Need, mis tehtud vaid oma ringkonnale, ei peaks nende hinnangul mitte mingit moodi reguleeritud olema. Tähele tasuks siinkohal panna seda, et oma vastustes pidasid nooremad enesestmõistetavaks, et FB kasutajad teevad postituste puhul alati vahet, millisele auditooriumile postitatu nähtav on.

Enesepresentatsiooni põhimõtted on TÜ tudengeil üsna sarnased ning vanuselisi erisusi saab taas välja tuua põhjenduste, mitte aga põhimõtete endi puhul. Nii nagu üldiste reeglite ja normide puhul, on ka enesepresentatsiooni põhimõtete juures oluline tähele panna vastanute varasemat FB kasutust – nooremad on olnud aktiivsed sotsiaalmeedia kasutajad juba gümnaasiumi ajal ning nende arusaam kooliga seotud FB-kasutusest on erinev kasutajaist, kes liitusid FB-ga ajal, mil nende peamine roll oli kusagilt mujal kui koolis. Sealjuures on ka enesepresentatsiooni põhimõtete

puhul tarvilik tähele panna, et nooremad vastajad on oma auditooriumist teadlikumad kui vanemad vastajad ning nende enesepresentatsioon auditooriumi lõikes paremini läbi mõeldud kui vanematel tudengitel.

Üldjoontes peetakse heaks tavaks oma nime all esinemist. Taunitakse valeidentiteete ning liigset anonüümsust ning leitakse, et FB võiks olla koht, kus inimesed on oma nime ning pildiga. Erandiks on juhtumid, mil FB-s esitletakse oma professionaalset mina, millel on juba olemas oma ringkonnas tuntud pseudonüüm. Tuntud pseudonüümi kasutamisse suhtusid sealjuures paremini need vastanud, kelle professionaalne mina ei ole õppimise ajal peamiselt tööl käimisega seotud. Need, kes positioneerisid end pigem tööl käiva inimese kui tudengina, olid pseudonüümide kasutamise osas rangemad.

Oma nime all esinemine võib mõjutada ka virtuaalruumist väljapoole jäävat suhtlust – avaldatakse postitusi, mille alusel on näha inimese väärtushinnangud. Väärtuskonflikti tekkimisel võib juhtuda, et inimene eemaldatakse FB sõbralistist ning ka igapäevane suhtlus temaga katkeb. Normiks on pigem tagasihoidlik sotsiaalmeediakäitumine, mille kohaselt võiks avaldada seda, mis on teistele huvipakkuv. Taunitakse häirivaid postitusi, meeles tasuks pidada seda, et FB kasutajate hulgas on ka alaealisi. Samuti peaks postitades arvesse võtma seda, milline on sinu auditoorium – kuna eri gruppidele on võimalik teha eri postitusi, peaks seda võimalust kindlasti kasutama. Nagu varasemalt mainitud, on nooremad kasutajad ses osas teadlikumad kui vanemad.

Uuringute kohaselt tajub noorem eagrupp isikuandmete kaitset teistest vanusegruppidest pisut olulisemana (Murumaa-Mengel *et al*, 2014). Võrreldes uuringus osalenud fookusgruppidega, on suhtumine sarnane – privaatsust hinnatakse kõrgelt ning sellele peaks iga kasutaja hoolega mõtlema. Mida nooremad olid vastajad, seda teadlikumad olid nad sellest, mil moel FB privaatsussätteid kasutada. Samuti oli see nende jaoks loomulikum kui vanemate kasutajate jaoks. Selline käitumine avaldus pea kõigis intervjuu teemades – nooremad vastajad lähtusid oma vastustes pea alati sellest, et on erinevaid postitamise viise – avalik ning suunatud ning juhul kui tehti postitusi, mis võisid olla kellegi arvates taunimisväärsed, olid need auditooriumite lõikes rangelt eraldatud.

Privaatsuse kaitsmise üks osa on arusaam sellest, kes missuguseid postitusi näeb – oma profiil tuleks seadistada lähtuvalt oma auditooriumist. Heaks tooniks peetakse auditooriumi huvidest lähtuvat infojagamist, eri huvigruppidele võiks seada erinevad piirangud ning vastavalt sellele ka postitusi teha. Nooremad kasutajad, kelle jaoks FB on olnud igapäevaelu osa juba alates

põhikoolist (tunnistati, et ka varem ning et kõigil olid kontod olemas juba ajal, mil nad ametlikult vanuse poolest seda veel luua ei oleks tohtinud), pidasid auditooriumist lähtuvat postitamist ainuvõimalikuks sotsiaalmeedias käitumise viisiks. Kui vanemad kasutajad loobusid mõnikord postitamisest, kuna ei olnud kindlad, kes postitust näeb, ega viitsinud seda ka kindlaks teha või seepärast seadeid muuta, siis noorematel kasutajatel sellist dilemmat ei tekkinud. Enesepresentatsiooni puhul jälgivad nooremad kasutajad seega pigem seda, kes mida näeb ning neil on mitu kuvandit, seevastu vanemad kasutajad lähtuvad peamiselt oma üldisest kuvandist ning ei tee eriti rollist sõltuvaid eraldi postitusi, sealjuures auditooriumi selekteerides. Kui endale vabamat käitumist lubatakse, siis erinevates gruppides, ent reeglina mitte enda FB infovoos. Samas tuleks arvestada sellega, et ka privaatses grupis tehtud postitused võivad kaasa tuua ootamatuid tagajärgi, näiteks lükkas Harvardi Ülikool tagasi 10 kandidaadi vastuvõtukutsed, kuigi postitused olid tehtud privaatses grupis (Lapointe, 2017; Heilweil, 2017).

Üldjoontes lähtuvad enesepresentatsiooniga seonduvad põhimõtted seega suhtluse üldistest normidest ja põhimõtetest. Osa vastanuist näeb oma professionaalset rolli pigem tööl kui tudengina, osa aga presenteerib end peamiselt läbi hobitegevuse. On ka neid, kelle peamine roll on olla tudeng, ent sellest hoolimata ei olnud vastanute seas neid, kes oleks end sotsiaalmeedias vastavalt presenteerinud – kõigi vastanute jaoks oli mingi muu roll olulisem kui tudengi oma. Samas on siinkohal põhjused erinevad – kui vanemad ei presenteeri end tudengina seetõttu, et nende jaoks on olulisem töö või hobitegevus, siis noemate jaoks on õppija roll niivõrd loomulik osa noore inimese elust, et lihtsalt ei mäletata, kas oma profiilis on vastav muudatus (õpilasest üliõpilaseks) tehtud või mitte. Samuti leitakse, et see, et hetkel ollakse tudeng, ei ole suur osa enesepresentatsioonist just seetõttu, et FB on mitteformaalne kanal, kus sellele nii palju tähelepanu ei pöörata – pigem tegeletakse kooliga seotud asjadega muudes kanalites. Huvipakkuv on mu hinnangul aga see, et kõik fookusgruppides osalenud pidasid (üli)kooli lõpetamist üheks oluliseks teetähiseks, mille äramärkimine FB-s pälviks neilt kindlasti mingi reageeringu. Meeldivaks märgiksid selle ka need, kes ei ole FB-s avalikult üldse aktiivsed ning postitusi ise ei tee ning teiste omadele ei reageeri.

Fookusgruppide lõikes suuri erisusi siiski välja ei toodud ning ka enesepresentatsiooni puhul järgitakse põhimõtet, et inimene peaks sotsiaalmeedias käituma samal moel nagu ta teeb seda väljaspool virtuaalruumi. Kuigi FB on hea viis end presenteerida, ei ole see koht, kus seda teadlikult süsteemselt tehtaks. Samale tulemusele jõudis oma bakalaureusetöös ka Henrik Urbel (2013), kelle uurimusest lähtub, et enesepresentatsioon ei ole üliõpilaste FB kasutamise esmane

eesmärk. Ka töökoha leidmiseks ei peeta FB eriti atraktiivseks (Evert, 2017), ka minu poolt läbi viidud uuringu kohaselt mõeldakse vahel küll sellele, kas olemasolev tööandja või õppejõud (või kes iganes košmaarse lugeja hulka liigitunu) oma sõbraks lisada või milliseid tegevusi ta FB-s näeb, ent sellele, et FB profiil võiks kuidagi mõjutada töö leidmist või valikuprotsessi, tähelepanu ei pööratud. Siinjuures on taas põhjendused vanuseti erinevad – vanemad kasutajad leidsid, et nende kuvand on juba piisavalt tugev, nii sotsiaalmeedias kui ka väljaspool seda, nii et mingite tegevuste ajutine teadlik tegemine või tegemata jätmine FB-s potentsiaalse tööandja jaoks ei mängiks erilist rolli. Nooremad aga leidsid, et kuivõrd nende privaatsusseaded on loomulikult moel sellised, et väljapoole näidatakse väge vähe, ei ole see probleemiks. Samuti peaks nende hinnangul saama aru, et FB on eraeluline kanal ning kui hakatakse aktiivselt tööd otsima, on võimalik kriitilisemad postitused uuesti üle vaadata või kustutada. Lisaks leiti, et enamusel kasutajaist on teadmine sotsiaalmeediakäitumisest olemas, samuti sellest, et noorena käitataksegi vähem reserveeritult kui kõrgemas vanuses.

Ükski vastaja ei leidnud, et tema käitumine sotsiaalmeedias oleks muutunud peale ülikooli astumist. Vanemad vastajad pidasid muid rolle olulisemaks ning kuivõrd nende isiksus (ja sotsiaalmeedias käitumise põhimõtted) on juba välja kujunenud, oleks kummaline, kui nende FB-käitumine muutuks sellest, et nad on ühe rolli juurde saanud. Nooremate vastanute arvates aga ei ole mingit vahet, kas sa käid gümnaasiumis või ülikoolis, FB-s käitatakse sarnasel moel mõlemal juhul. Välja toodi, et FB-s käitumise põhireeglid peaks omandama juba põhikoolis ning nende üle kordamine ülikoolis ei ole põhjendatud.

FB-s jagatava info alusel antakse sageli kasutajale ka hinnang, näiteks avalikku mängude mängimist ning sellega seotu jagamist ei peeta intelligentseks tegevuseks. Seejuures ei taunita mitte mängimist kui sellist, vaid sellega seotud sisu jagamist, kuna see on teistele kasutajatele igav ning häiriv. Eriti peavad seda häirivaks nooremad kasutajad, kuivõrd nende hinnangul on see tingitud laiskusest, mitte oskamatuses või teadmatusest.

Sotsiaalmeedias märgatakse ka kontekstide kokkuvarisemist, seda, et inimene ei oska enam oma auditooriumiga arvestada ning tema postitused ei ole kõigile, kelleni see jõuab, sobilikud. Pigem juhtub see minu uuringus osalejate arvates aga töö- ja eraelu, mitte õppejõu–üliõpilase kontekstis.

Ka tudengite ootused õppejõudude sotsiaalmeediakasutusele ja -suhtlusele ei sõltu eriti vanusest ega õpitavast erialast olles sarnased nõudmistele, mis esitatakse endale kui FB kasutajale ning nii nagu iseendagi puhul, nähakse ka õppejõu juures kõige olulisemana seda, et

sotsiaalmeedias käitutaks vastavalt üldistele normidele. Ei ole vahet, millises rollis inimene on, esmane on viisakus, heatahtlikkus auditooriumi suhtes ning teiste aja ja privaatse ruumi austamine.

On mõned aspektid, mille puhul õppejõule on suuremad nõudmised kui nõ tavakodanikule. Need tulenevad eeldusest, et õppejõud on rohkem informeeritud kui teised inimesed, samuti sellest, et õppejõul on paremad võimalused info kontrollimiseks. Pigem lähtutakse siin õppejõust kui teadlasest, kellel on suuremad teadmised ning kes peaks oskama olulist ebaolulisest eristada ja neutraalselt esitada.

Enesepresentatsioonil võib olla seos staatusega (Lampel & Bhalla, 2007), näha on korrelatsioon õppejõu sotsiaalmeediasuhtluse ja tema staatuse vahel – eeldatakse, et õppejõu staatus teadja ning teadmiste edasi andjana kohustab teda ka sotsiaalmeedias teadusmaailmast lähtuvatest põhimõtetest kinni pidama, olema tasakaalukas ning fakte kaaluma. Samas kehtib see ainult nende avaliku profiili kohta, oma sõprade ringis see niivõrd oluline ei ole. Vahel võib see ka häiriv olla, kui õpetaja või õppejõuna töötav inimene on liialt dotseeriv, kuivõrd selline käitumine võiks jääda klassiruumi ega peaks olema eraelulise kuvandi osa.

Mõnel intervjuueeritul on sõbranimistus ka õppejõude. Osa vastanuist ei ole teadlikud, kas on või mitte, sealjuures põhjendused selleks olid erinevad – vanemad kasutajad ei teadnud, kas mõni õppejõud on nende sõbranimistus, kuna nende nimistutes on vaid inimesed, kellega neil on kas professionaalne suhe või ka päriselus mingi kokkupuude. Kuivõrd on võimalik, et inimesega on olnud mingi muu kokkupuude, mistõttu ta on sõbranimistusse lisatud, ei oldud kõigi puhul kindlad, ega nad võib-olla muuhulgas ja õppejõud ei ole. Samuti ei oldud mõne õppejõu puhul kindlad, kas ta kuulub sõbranimistusse või mitte, kuna ei mäletatud, kumb suhe oli enne ja ei peetu vajalikuks ka üht rolli teisest olulisemaks pidada. Kindlasti ei peeta vajalikuks kellegi sõbralisti lisamist vaid seetõttu, et ta on õppejõud. Nooremad seevastu ei ole kindlad, kas õppejõud on nende sõbranimistus või mitte, kuna nad ei olnud sellele teadlikult lähenenud – leitakse, et sõbrakutse saatmine on loomulik, kui inimene sulle meeldib ning ei ole vahet, kas tegemist on õppejõu või kellegi teisega, kes sulle sümpaatne on. Väga erinevalt käitusid siinkohal aga infohalduse ja korraldusega seotud erialade tudengid, kes olid väga teadlikud sellest, kas nende sõbranimistus on õppejõude või mitte ning kui, siis mil moel nad sinna sattusid. Selle valdkonna tudengid pidasid teistest olulisemaks nii seda, kes nende sõbranimistus on, kui ka seda, mil moel nad käituvad või käituma peaksid.

Näiteid õppejõudude taunimisväärse käitumise kohta ei nimetatud, küll aga toodi eeskujuks neid, kes on mõnes foorumis aktiivsed avaldades ka oma isiklikke, mitte ainult professionaalseid seisukohti. Tasakaalukaid ning põhjendatud postitusi peeti sobivaiks – kuigi postitused ei olnud professionaalsel teemal, ei nähtud siinkohal ka kontekstide kokkuvarisemise ohtu. Hoolimata positiivsetest näidetest ei peetud vajalikuks, et õppejõud FB sõbranimistus kajastuks. Pigem arvati, et kontekstide kokkuvarisemist on lihtsam vältida, kui teistsuguseid rollisuhteid (nt alluv–ülemus; üliõpilane–õppejõud) sotsiaalmeedias vältida. Selle olukorra vältimisele aitaks kaasa professionaalsemate kanalite kasutamine. Nooremate hinnangul see aga probleem ei ole, kuna postituste puhul on võimalik auditooriumi valida.

Kuigi nii TÜ kui ka TTÜ on koostanud **sotsiaalmeedias käitumise hea tava** (Külmoja, 2016; Aljas, 2017), ei olnud enamus fookusgruppides osalenuid sellest teadlikud. TÜ juhendist oli teadlik üks infojuhtimise tudeng, ent tema oli info selle kohta saanud oma töö, mitte õpingutega seoses. Ka ei teata eriti muid konkreetseid juhendeid sotsiaalmeediasuhtluse kohta. Samas ei peetud juhiste puudumist probleemiks, õppejõudude ja tudengite omavahelise sotsiaalmeediasuhtluse reguleerimist vajalikuks ei peetud, mõnel puhul seda suisa tauniti, kuivõrd ei ole tarvis üle korrata seda, mida õppekorralduseeskiri juba sätestab. Et õppekorralduseeskirja kohaselt käsitatakse vääritud käitumise juhtumitena lisaks akadeemilisele petturlusele ka üldtunnustatud käitumisnormide või akadeemiliste tavade vastu olulisel määral eksimist (Õppekorralduseeskiri, 2017: 24), peaks see olema piisav ning eraldi regulatsioonid oleksid juba liialt inimese era- ja tööelu piiravad. Sotsiaalteadlaste arvates on kõigil, mis toimub võrgus, oma analoog ka tegelikus elus (Jezer-Morton, 2018) ning minu uuringu kontekstis võib väita, et probleemistik peaks olema kirjeldatud õppekorralduseeskirjas ja kui sotsiaalmeedia kontekstis ilmneb lisaks veel midagi, mida reguleerimisväärseks peetakse, peaks sellele olema vaste ka väljaspool virtuaalruumi, st see oleks tarvilik ära märkida ka teistes ülikooli regulatsioonides.

Küll aga mõõnsid infokorralduse ja -juhtimisega seotud tudengid, et üldine hea tava võib ju kirja pandud olla. Sarnaselt tööandjatele (Kempel, 2014) peetakse rangete reeglite ning keeldude sätestamist aga liigseks. Ka ses osas, kas olemas võiks olla hea tava, oldi kahtleval seisukohal, kuivõrd leiti, et need, kellele sellelaadset head tava tarvis oleks, ilmselt seda ei loeks ning sellest kinni ei peaks.

Kui hea tava koostada, peaks see juhinduma üldistest hea käitumise tavadest. Olukordi, mis on reguleeritud seadusega, hea tava käsitlema ei peaks, küll aga võib anda leebaid juhiseid ses osas, kuidas end kui ülikooliga seotud esindajat võiks sotsiaalmeedias presenteerida. Võimalike juhiste

juures on olulised üldkultuuriliselt viisakaks peetavad aspektid ning nii nagu väljaspool virtuaalelu, peaks ka virtuaalses keskkonnas lähtuma üldtunnustatud käitumisnormidest, mille loetelu on sarnane nii TÜ, TTÜ kui ka näiteks ametnike sotsiaalmeediasuhtluse (Aljas, 2017; Külmoja, 2016; Riigikantselei, 2011) loendite juures – ole viisakas, kirjuta kaalutletult, ole professionaalne jms.

Kindlasti ei peaks kehtestatavate reeglite puhul tegema vahet sellel, kas tegemist on üliõpilase või õppejõuga – mõlemad peaksid tudengite arvates sotsiaalmeedias esinedes oma auditooriumiga arvestama ning selle suhtes lugupidavad olema. Kui mingisuguseid juhiseid anda, peaksid need kehtima kõigile, kes end ülikooliga sotsiaalmeedias siduda tahavad ega tohiks olla seotud postitaja positsiooniga ülikoolis. Enese profiili ülikooliga sidumine ei saa olla kohustuslik, mistõttu ei ole võimalik kontrollida, kas kõik ülikooli liikmed end sotsiaalmeedias heast tavast lähtuvalt ülal peavad. Hea tava võiks olla järgmiseks neile, kes end ülikooliga seotuks on märkinud. Teisalt – kui hea tava sisaldab üldisi käitumisnorme, siis ei ole mingit põhjust, miks seda ei peaks järgima ka need, kes oma profiilil enese seotust ülikooliga ei avalikusta.

Eesti kõrghariduse kontekstis väga ekstreemseid sotsiaalmeediakasutuse näiteid ei ole, mis võib olla põhjuseks, miks Eesti kõrgkoolid vastavasisulisi juhiseid eriti loonud ei ole. Muu maailma ekstreemsete näidete valguses (Bohatch, 2017; Heilweil, 2017; Lapointe, 2017; Salo, 2018) võib reguleerimine meilgi vajalikuks osutuda, ent praegu ei tundu see fookuses olevat.

Kui hea tava peaks loodama, peaks esmalt sõnastama, mis eesmärgil see kirja pannakse. Hea tava eesmärk on aluseks tema üldisele toonile ning detailsusele, sellele, mis tasemel ning mida me reguleerime.

4.2 Soovitused edasisteks uuringuteks

Lõputöö on aluseks järgnevatele uurimustele, kus uuritavate gruppi laiendatakse õppejõudude ja ametnike arvelt, et leida vastus küsimusele, kas, mida ja kuidas sotsiaalmeedias reguleerima peaks.

Uuringu kohaselt ei peaks sotsiaalmeediat eraldi reguleerima, välja arvatud juhul, kui inimene esindab ülikooli. Samas pärineb mujalt maailmast hulgaliselt näiteid selle kohta, et sotsiaalmeediakäitumist on kõrgkoolides reguleeritud. Oleks huvitav leida, millest see tuleneb, et eesti tudengid seda vajalikuks ei pea. Uurida võiks rohkem eri astmete tudengeid – minu

intervjuudest ilmneb, et kui hea tava loomisele üldse mõelda, pooldavad seda infotöoga seotud valdkondade üliõpilased. Oleks huvitav teada, millest see tuleneb – kas küsimus on teadlikkuses või hoopis oma valdkonna liigeses tähtsustamises? Kas mõne teise valdkonna tudengitel on sarnased arusaamad mõne teise hea tava suhtes? Näiteks võiks võrrelda, mil moel suhtuvad pedagoogikatudengid õpetamise heasse tavasse ning kas see on korrelatsioonis sellega, mil moel sotsiaalmeedia heasse tavasse suhtuvad infovaldkonna tudengid?

Lisaks tudengitele tuleks intervjuuerida ka õppejõude ning teisi ülikooli töötajaid – kuidas näevad nemad sotsiaalmeediasuhtlust ülikoolis. Väga huvitav oleks uurida, milline on töötajate ja õppejõudude kogemus sotsiaalmeediasuhtluses ning kas nemad tunnevad reguleerimise järele vajadust. Kindlasti võiks mõelda ka suunatud valimi peale, kuhu kuuluksid inimesed, kes on olnud osalised mõned konkreetnes juhtumis, mille puhul nad tunnevad, et reguleerimine on vajalik ning oskavad läbi kogetu ka praktiliselt nüanssidele tähelepanu pöörata. Varasemalt on uuritud ka akadeemilise vabaduse suhestumist sotsiaalmeediaga (Diamond, 2017), ka sellele aspektile soovin edaspidi tähelepanu pöörata.

Üks sihtrühm, millele sooviksin keskenduda, on inimesed, kellel on mitu erinevat rolli kõrghariduses, näiteks doktorandid on sageli nii tudengi kui ka õppejõu rollis ning nende puhul on kontekstide kokkuvarisemine kindlasti põnev ning eripärane teema, kuna sarnane probleem võib olla esile tulnud ka veebivälises elus. Sarnaseid probleeme on ilmselt võimalik tuvastada ka seoses administratiivtöötajate sotsiaalkäitumisega.

Kui praegu olen keskendunud vaid FB suhtlusele, siis edaspidi võiks uurida ka teisi suhtluskanaleid. Selline lähenemine annaks võimaluse uurida, milline on suhtumine eri sotsiaalmeediakanalitesse, näiteks kas mõni neist on professionaalsema kuvandiga, kas teadlik enesepresentatsioon on sellises kanalis erinev jms. Eriti huvipakkuv on mu jaoks aspekt, kas sotsiaalmeediakanalis, mis on professionaalsema kuvandiga, tuntakse suuremat ühisosa asutusega, kus õpitakse ja/või töötatakse ning kui, siis milles see väljendub.

4.3 Meetodi kriitika

Andmete kogumiseks kasutasin fookusgrupi intervjuud. Valisin selle meetodi peamiselt seetõttu, et nii valitud meetodi kui ka teema puhul on oluline osalejate omavaheline interaktsioon. See on aga omakorda fookusgrupi miinuseks – domineerivamad liikmed võivad teisi mõjutada.

Valitud meetodi juures on oluline intervjuu läbiviija oskus intervjuud modereerida moel, mis võimaldaks kõigile osalejaile oma arvamuse avaldamise. On oluline, et osa vastajaid ei hakkaks domineerima ning tuleb leida võimalus, et küsimustele saaks vastata kõik fookusgrupis osalejad. Kuna modereerisin fookusgruppe esimest korda, ei osanud ma vaatamata teoreetilistele eelteadmistele domineerimist igal puhul vältida. Eriti ilmnes see esimese intervjuu puhul, hilisemate läbiviimine oli mõnevõrra lihtsam, ent siiski ei olnud võimalik vältida seda, et osa fookusgrupis osalejaist on aktiivsemad kui teised. Individuaalintervjuude puhul oleks mõni vastaja end ilmselt rohkem avanud.

Moderaatori ülesandeks on ka vestluse kindlates aja- ja temaraamides hoidmine ning sotsiaalsest survest vaba õhkkonna loomine-säilitamine (Vihalemm, 2014). Nii esimene kui ka teine raskusi ei valmistanud, ent kuna püüdsin kõigile sõna anda, ei olnud kõik intervjuud sundimatud vestlused. Esimene intervjuu muutus mõnes kohas rangemaks just mu enda oskamatu ja liialt formaalse vestluse suunamise tõttu, teine aga oli vastupidiselt pisut liialt vaba ning mõnes kohas laialivalguv. Kolmandas intervjuus osalenute puhul oli keerukas nende üheaegselt samasse ruumi saamine, mistõttu intervjuul oli suurem ajaline surve. Neljanda grupi puhul tootsin aga esile vanusevahe – mõnel puhul tundus, et jäeti mingid asjad ütlemata või selgitamata, kuna ei tulnud selle peale, et minu sotsiaalmeediakasutuspraktika on nende omast väga palju erinev.

Valitud rühmad oli homogeenised, st paari tunnuse baasil taotluslikult sarnased, et uuritavat nähtust detailselt kirjeldada või seoseid välja tuua (Vihalemm, 2014). Et iga rühma liikmed olid mingite tunnuste poolest väga sarnaned, olid vastajad oma grupi lõikes paljuski ühel nõul, mida ilmselt ei oleks juhtunud, kui oleksin langetanud valiku näiteks kontrastsete juhtumite kasuks. Kuna intervjuueeritavad olid omavahel rühmiti üsna head tuttavad, oldi omavahel paljuski nõus ning vastandusi tekkis vähe.

Fookusgruppide liikmed ei olnud uurimuse eesmärkidest varem teadlikud, mis oleks pidanud mu esialgsel hinnangul tagama selle, et igaüks sõnastab oma vaatenurga ise. Samas olid fookusgruppide ettevalmistused erinevad ning seetõttu ei saa olla kindel, et kõigi intervjuude algpunkt oli sama. Infovaldkonna tudengid olid mitmes aspektis juba varem omavahel arutlenud,

kuivõrd seda valdkonda õppides on sotsiaalmeediasuhtlus õpingute käigus varemgi jutuks tulnud. Samuti on õpitud teoreetiline materjal infovaldkonna tudengite kogemusi pisut sarnases suunas vorminud. Kui esimese intervjuu järel arvasin, et infovaldkonna tudengite infokirjaoskus on eeldatavasti parem kui teistel õppekavadel õppijail keskmiselt, siis pärast teiste intervjuude läbiviimist ma seda ei kinnita – teadlikkus on üsna sarnane, üksnes selle olulisuse aste eri valdkonna tudengitel erinev.

Analüüsiks valisin kvalitatiivse sisuanalüüsi. See loob uurijale võimaluse valikulise tõendusmaterjali kogumiseks, mis toimub sageli mitteteadlikult, uurijale meelepäraste hüpoteeside kinnitamiseks, ning kunagi ei saa olla kindel, et seda pole juhtunud (Kalmus jt, 2015). Peale esimese intervjuu läbiviimist täpsustasin küsimusi ning proovisin olla küsitlejana neutraalsem. Tuleb nentida, et tulemused on uurimisküsimuste lõikes üsna sarnased, ilma suuremate erisusteta vastajate lõikes. Kas intervjuu läbiviimise stiil võis seda mõjutada, võiks olla võimalik kindlaks teha, kui sama küsimustiku alusel viiks mõne intervjuu läbi keegi teine.

Et kaasamata on teised huvigrupid, võivad järeldused olla pealiskaudsed. Teema sügavamaks uurimiseks on kindlasti vaja uuritavate ringi laiendada. Samas tuleb tähelepanu pöörata sellele, et teiste huvigruppide puhul on fookusgrupi intervjuude läbiviimine keerukam ning kaaluda tuleks individuaalintervjuud, seda nii õppejõudude kui ka ametnike puhul.

KOKKUVÕTE

Lõputöö eesmärgiks oli leida, millised on TÜ eri õppetasemetel tudengite poolt tajutud sotsiaalmeediasuhtluse üldised reeglid ja normid, millistest enesepresentatsiooniga seonduvatest põhimõtetest nad õppetöö kontekstis lähtuvad ning millised on ootused õppejõudude sotsiaalmeediakasutusele ja sotsiaalmeediasuhtlusele. Lisaks huvitas mind, mil määral ja millistes aspektides peavad TÜ tudengid vajalikuks õppejõudude ja tudengite sotsiaalmeediasuhtluse reguleerimist. Neile uurimisküsimustele vastamiseks viisin läbi neli fookusgrupi intervjuud TÜ üliõpilastega.

Fookusgrupi intervjuus osalenute hinnangul ei ole tarvilik tuua esile suuri erisusi sotsiaalmeediasuhtluse ning veebivälise suhtluse vahel. Kõige olulisem on, et inimene käitaks üldjoontes sobivalt, sealjuures ei ole oluline, kus ta seda teeb. Samuti ei peaks liialt keskenduma sellele, milline on inimese staatus – nii üliõpilaselt kui ka õppejõult oodatakse viisakat käitumist. Võrdlusi võib siin välja tuua näiteks valitsuskommunikatsiooniga – ka Riigikantselei välja antud juhises tuuakse esimese juhisenäiteks välja, et ametnik järgib avaliku teenistuse eetikakoodeksi ka sotsiaalmeedias (Riigikantselei, 2011: 79). St lähtudes üldistest normidest ning olles kooskõlas üldise hea tavaga on raske ka sotsiaalmeedias eksida, erinevad juhised võivad lisada küll täpsustusi, ent baseerub kõik üldisel heal suhtlustaval ja viisakusel.

Üldise normina nähakse virtuaalruumis tagasihoidlikku ja kaalutletud käitumist. FB postitused peaksid lähtuma üldtunnustatud viisakusreeglitest ning olema kooskõlas postitaja auditooriumiga. Kasutaja peaks olema teadlik, millised on tema profiili privaatsussätted ning kellega ta oma postitusi jagab, sellega kaasneb vastutus selle eest, millist sisu ta sotsiaalmeedias toodab.

Enamasti ei ole enesepresentatsioon seotud sellega, millise asutusega sa seotud oled – viisakas käitumine peaks olema norm sõltumata sellest, kas tegemist on üliõpilase, õppejõu või mingis muus positsioonis oleva inimesega. Küll aga võib tuua erisusi ses osas, kui usaldusväärseks postituseks lähtuvalt inimese rollist peetakse – näiteks eeldatakse õppejõult suuremat teadlikkust ning faktide kontrollimist, tema ebapädevad postitused võivad mõjutada tema usaldusväärset õppejõuna. Konteksti kokkuvarisemise puhul ei ole aga oluline, kas tegemist on tööandja või õppejõuga – olukord on sarnane ning selle vältimine peaks olema postitaja teadlik tegevus.

Kuivõrd õppekorralduseeskiri reguleerib vääritud käitumist, ei peetud üldjuhul vajalikuks eraldi regulatsiooni loomist sotsiaalmeedia jaoks. Mõõndustega nentisid selle võimalikku loomist

infovaldkonnaga seotud tudengid, ent ka nende hinnangul ei ole rangete reeglite kehtestamine sotsiaalmeedias tarvilik. Nenditi, et hea tava loomine võib kasutajaile abiks olla, ent selle kirjapanekul tuleks esmalt sõnastada selle loomise eesmärk ning see, keda hea tava järgijatena nähakse. Ülikooliga seotud sotsiaalmeediakasutuse hea tava saab olla üldine juhise, mis lähtub hea käitumise reeglitest ühiskonnas. Selle järgmine ei peaks olema rangelt kohustuslik.

SUMMARY

The aim of the graduation thesis „Students' expectations of student-faculty communication on Facebook“ is to find out what are the general rules and standards sensed by University of Tartu students of different levels in social media correspondence, which principles in regard to self representation they are led by in the context of studies and what are their expectations of lecturers' use of social media and how they communicate through it. Additionally, I was interested to what extent and in which aspects UT students find it necessary to regulate social media correspondence between lecturers and students. To answer these questions, four focus group interviews were held with UT students.

According to the participants of the focus group interviews, it is not necessary to point out big differences between communication on- and offline. The most important thing is to behave appropriately and it is not important where it is done. Additionally, not too much focus should be put on the status of the person – both students and lecturers are expected to behave in a polite manner. We can draw comparisons here with government communication – the first point mentioned in guidelines published by the Government Office also mentions that an official shall follow the public ethical code of conduct also on social media (Riigikantselei, 2011: 79). Thus, following general standards and being in accordance with general good practices, it is difficult to make mistakes on social media, different guidelines may add something particular but it is all based on general code of conduct and principles of politeness.

A general standard seen in virtual space is reserved and calculated behaviour. Facebook posts should follow universal rules of courtesy and be in accordance with the audience of the author. The user should be aware of the privacy settings of their profile and who they are sharing their posts with and that with this, they must assume responsibility for the content they produce on social media.

Mostly, self representation is not connected to what kind of an institution you are affiliated with – polite behaviour should be a standard and it should not matter whether the person is a student, lecturer or a person on some other position. However, the credibility of the posts may matter on the role of the person – for instance, lecturers are expected to have wider awareness and to check their facts, their incompetent posts may affect their credibility as a lecturer. But if we remove the context, it is not important whether it is the employer or a lecturer – the situation is similar and the user should avoid it with full awareness.

Since the Study Regulation regulates indecent behaviour, a separate regulation for social media was not seen as necessary. Information sciences students saw it as a possibility but they also agreed that strict rules are not necessary for social media. It was mentioned that a good practice might be useful for users but when it is written, its aim must be defined and also the target group of this practice should be clearly stated. A social media code of conduct guideline connected to a university can be a general guideline that follows general rules of conduct established in society. Following it should not be strictly compulsory.

KASUTATUD KIRJANDUS

Aljas, D. (2017). *Tallinna Tehnikaülikooli sotsiaalmeedia kanalite haldamise hea tava*.

Kasutatud 02.04.2018. https://www.ttu.ee/public/u/Uudised_ja_sundmused/TTU_sotsiaalmeediakanalite_haldamise_hea_tava.pdf

Ariva, L. (2018). *Tudengite ootused õppejõudude ja tudengite suhtlusele Facebookis*. Seminaritöö. Tartu Ülikool, ühiskonnateaduste instituut.

Bohatch, E. (2017). Professors walk tight rope when posting to web. *USA Today*, 26. juuni. Kasutatud 01.04.2018. <https://www.usatoday.com/story/news/2017/06/26/professors-walk-tight-rope-when-posting-web/429486001/>

boyd, d. (2011). Social network sites as networked publics: Affordances, dynamics, and implications. In *Networked self: Identity, community, and culture on social network sites*, 39–58. New York: Routledge/Papacharissi, Z.

boyd, d. (2014). *It's complicated. The social lives of networked teens*. New Haven, London: Yale University Press.

boyd, d. (2008). Facebook's Privacy Trainwreck. Exposure, Invasion, and Social Convergence. *The International Journal of Research into New Media Technologies*, 14(1). 13–20.

Creswell, J. W. (2005). *Educational Research: Planning, Conducting and Evaluating Quantitative and Qualitative Research*. (2nd ed.). New Jersey: Pearson Education Inc.

Creswell, J. W. (2009). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. (3rd ed.). Thousand Oaks: Sage Publications.

Diamond, A. C. (2017). *Social Media Policies and Academic Freedom: Higher Education Faculty and Administrator Perceptions*. Doktoritöö. Concordia University - Portland.

DiCicco-Bloom, B. & Crabtree, B. F. (2006). The qualitative research interview. *Medical Education*, 40, 314-321.

Evart, M. (2017). *Tudengite sotsiaalmeedia kanalite kasutamissagedused*. Kasutatud 20.05.2018. <https://www.brandem.ee/blogi/tudengite-sotsiaalmeedia-kanalite-kasutamissagedused>

Griffin, E., Ledbetter, A., & Sparks, G. (2014). Communication privacy management theory. *In A first look at communication theory*, 151–163. New York: McGraw-Hill.

FB (2018). *Facebook newsroom*. Kasutatud 07.04.2018. <https://newsroom.fb.com/company-info/>

Haridussilm (2018). *Haridusandmete visuaalne andmebaas*. Kasutatud 22.05.2018. <http://www.haridussilm.ee/>

Heilweil, R. (2017). Harvard Rescinds Admissions To 10 Students For Offensive Facebook Memes. *Forbes*, 5. juuni. Kasutatud 14.04.2018. <https://www.forbes.com/sites/rebeccaheilweil/2017/06/05/harvard-rescinds-10-admissions-offer-for-offensive-facebook-memes-ollowing-commencement-speaker-zuckerberg/#677c4b783dbd>

Hull, G. (2015). Successful failure: what Foucault can teach us about privacy self-management in a world of Facebook and big data. *Ethics and Information Technology*, 17(2), 89–101.

Ivask, E.-L. (2013). *Facebooki kasutamine tööle kandideerijate taustauuringu tegemisel teenindussektori asutuste näitel*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut.

Jezer-Morton, K. (2018). Miks me Facebooki kasutame? *Postimees*, 19.mai. Kasutatud 20.05.2018. <https://arvamus.postimees.ee/4490045/kathryn-jezer-morton-miks-me-facebooki-kasutame>

Kalmus, V., Masso, A. & Linno, M. (2015). Kvalitatiivne sisuanalüüs. K. Rootalu, V. Kalmus, A. Masso, ja T. Vihalemm (toim), *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. <http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>

Kempel, G. (2014). *Sotsiaalmeedia töösuhtes: tööandjate hinnangud ning kogemused*. Magitritöö. Tartu Ülikool, sotsiaal- ja haridusteaduskond, ühiskonnateaduste instituut.

King, N. & Horrocks, C. (2010). *Interviews in Qualitative Research*. Thousand Oaks: Sage Publications Inc.

Korpijaakko, M. L. (2015). *Cracking Facebook. The Importance of Understanding Technology-Based Communication*. Sense Publishers.

Külmoja, I. (2016). *Tartu Ülikooli sotsiaalmeedia juhised*. Kasutatud 02.04.2018.

- Laherand, M.-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: Infotrükk.
- Lampel, J. & Bhalla, A. (2007). The Role of Status Seeking in Online Communities: Giving the Gift of Experience. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 12 (2). 434-455. Kasutatud 16.04.2018. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.1083-6101.2007.00332.x>
- Lapointe, V. (2017). How to Make Sure Social Media Doesn't Get Your Kid Kicked Out of College. *Time*, 9. juuni. Kasutatud 14.04.2018. <http://time.com/4813228/social-media-rules-harvard/>
- Lehtsalu, I. (2017). *Sotsiaalmeedia kasutamine ja kasutamise reguleerimine Eesti Kaitseväes: Kaitseväe Ühendatud Õppeasutuste Kõrgema Sõjakooli kadettide kogemuste näitel*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, sotsiaalteaduste valdkond, ühiskonnateaduste instituut.
- Lepik, K. & Kannukene, K. (2017). Information Culture of Students in the Academic Environment - Finding One's Way Through Studies. Kurbanoglu, S., Boustany, J., Špiranec, S., Grassian, E., Mizrahi, D., Roy, L. (toim), *Information Literacy in the Workplace: 5th European Conference ECIL 2017*. Springer International Publishing.
- Lodico, M., G., Spaulding, D., T. & Voegtle, K., H. (2006) *Methods in Educational Research. From Theory to Practice*. Jossey-Bass.
- Madden, M. (2012). *Privacy management on social media sites*. Kasutatud 06.04.2018. <http://www.pewinternet.org/2012/02/24/privacy-management-on-social-mediasites/>
- Marwick, A. & boyd, d. (2010). I tweet honestly, I tweet passionately: Twitter users, context collapse, and the imagined audience. *New Media & Society*, 13(1) 114–133.
- Matthews, B., Ross, L. (2010). *Research methods: a practical guide for the social sciences*. Longman: Harlow
- Mesipuu, B. (2018). *Suur uuring – eestlaste interneti ja sotsiaalmeedia kasutus aastal 2018*. Kasutatud 05.04.2018. <https://milos.ee/eestlaste-interneti-ja-sotsiaalmeedia-kasutus/>
- Murumaa, M. (2010). *Auditooriumi tähtsus ja roll uue meedia keskkonnas sotsiaalvõrgustikes saadetavate sõnumite näitel*. Magistritöö. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut.

Murumaa-Mengel, M., Pruulmann-Vengerfeld, P., Laas-Mikko, K. (2014). *Privaatsusõigus inimõigusena ja igapäevatehnoloogiad. Uuringu metodoloogia ja tulemused*. Kasutatud 04.04.2018. <https://www.humanrightsestonia.ee/wp/wp-content/uploads/2014/11/EST-Uuringu-IV-osa-tulemused1.pdf>

Ojamets, K. (2018). Sotsiaalmeedias olen õnnetu ma, õnnetum ilma selleta! *Müürileht*, 16. aprill. Kasutatud 12.05.2018. <https://www.muurileht.ee/sotsiaalmeedias-olen-onnetu-ma-onnetum-ilma-sellela/>

Riigikantselei (2011). Valitsuskommunikatsiooni käsiraamat. Kasutatud 14.04.2018. https://riigikantselei.ee/sites/default/files/contenteditors/Failid/valitsuskommunikatsiooni_kasiraamat_02.08.2011.pdf

Räim, S. & Siibak, A. (2014). Õpetajate-õpilaste interaktsioon ja sisuloome suhtlusportaalides: õpetajate arvamused ja kogemused. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri*, 2(2), 176–199. Kasutatud 09.04.2018. <http://dx.doi.org/10.12697/eha.2014.2.2.07>

Salo, J. (2018). 'F–k the blacks': College blasted for not disciplining student over racist posts. *New York Post*, 29. märts. Kasutatud 02.04.2018. <https://nypost.com/2018/03/29/f-k-the-blacks-college-under-fire-for-refusal-to-discipline-girls-racist-posts>

Siibak, A. (2009). *Self-presentation of the "Digital Generation" in Estonia*. Doktoritöö. Tartu Ülikool, Sotsiaal- ja haridusteaduskond, Ajakirjanduse, kommunikatsiooni- ja infoteaduste instituut.

Siibak, A. (2016). Vinni-Porno skandaal ehk põlvkondade kokkupõrge sotsiaalmeedias. *Postimees*, 28. märts. Kasutatud 09.04.2018. <https://arvamus.postimees.ee/3633415/andra-siibak-vinni-porno-skandaal-ehk-polvkondade-kokkuporge-sotsiaalmeedias>

Statista (2018). *The Statistics Portal*. Kasutatud 18.05.2018. <https://www.statista.com>

Statistikaamet (2018). *Statistika andmebaas*. Kasutatud 18.05.2018. <http://andmebaas.stat.ee>

Statistikaamet (2017). Noored IT-seadmete ja interneti maailmas. *Statistikaameti ajaveeb*. Kasutatud 16.04.2018. <https://blog.stat.ee/2017/10/26/noored-it-seadmete-ja-interneti-maailmas/>

- Sugimoto, C., Hank, C., Bowman, T. & Pomerantz, J. (2015). Friend or faculty: Social networking sites, dual relationships, and context collapse in higher education. *First Monday*, 20 (3). Kasutatud 03.03.2018. <http://journals.uic.edu/ojs/index.php/fm/article/view/5387/4409>
- Suler, J. (2004). The online disinhibition effect. *Cyberpsychology & Behavior*, 7(3), 321–326. Kasutatud 03.03.2018. <https://doi.org/10.1089/1094931041291295>
- Zephoría (2018). *The Top 20 Valuable Facebook Statistics*. Kasutatud 18.05.2018. <https://zephoría.com/top-15-valuable-facebook-statistics/>
- Tagg, C., Seargeant, P. & Brown, A. A. (2017). *Taking Offence on Social Media. Conviviality and Communication on Facebook*. Springer Nature.
- Tiidenberg, K. (2018). Instagrammitav elu. Vaatamine ja näitamine võrgustatud maailmas. *Vikerkaar*, 4–5, 93–103.
- UCLA (2018). *UCLA Social Media Guidelines*. Kasutatud 02.04.2018. <http://socialmedia.ucla.edu/>
- Urbel, H. (2013). *Tööturule sisenevate Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituudi tudengite enesepresentatsioon Facebookis*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut.
- Velsker, L. (2017). Märt Sults vigasest reklaamplakatist: see on kiillause. *Postimees*, 28. august. Kasutatud 04.04.2018. <https://poliitika.postimees.ee/4224621/mart-sults-vigasest-reklaamplakatist-see-on-kiillause>
- Vihalemm, T. (2014). Fookusgrupi intervjuu. K. Rootalu, V. Kalmus, A. Masso, ja T. Vihalemm (toim), *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. <http://samm.ut.ee/fookusgrupi-intervjuu>
- Vitak, J. (2012). The Impact of Context Collapse and Privacy on Social Network Site Disclosures. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 56(4). 451–470.
- Õppekorralduseeskiri (2017). *Tartu Ülikooli senati määrus*. Kasutatud 18.05.2018. <http://www.ut.ee/oke>

LISAD

Lisa 1. Intervjuu kava

Uurimisküsimus: millised on tudengite poolt tajutud sotsiaalmeediasuhtluse üldised reeglid ja normid?

Palun rääkige lühidalt endast kui sotsiaalmeedia kasutajatest, milliseid platvorme ja mille jaoks te kasutate?

Kuna minu uurimuse keskmes on FB, räägime palun täpsemalt sellest. Milline on teie FB kasutus?

- a. Mille jaoks? Mis eesmärgil?
- b. Kellega suhtlemiseks?
- c. Mis tüüpi infot Sa ise jagad?
- d. Mis tüüpi infot Sa peamiselt saad?
- e. Millise sisuga Sa suhestud (nt kommenteerimine, jagamine)?

Kirjeldage, kas ja kuidas olete rakendanud mingeid privaatsusseadeid?

Tooge näiteid FB-käitumisest, mis teie arvates on täiesti sobimatu.

Uurimisküsimus: millistest enesepresentatsiooniga seonduvatest põhimõtetest lähtuvad TÜ tudengid sotsiaalmeedias õppetöö kontekstis?

Mõtleme teie/meie kui tudengite peale – kas ja mil moel on Sinu FB-kasutus peale ülikooli astumist muutunud?

- a. Mida teed nüüd, mida enne ei teinud?
- b. Milline on tudeng-tudeng suhtlus?
- c. Kas ja kuidas õppejõud-õppejõud suhtlus?

Milline on FB-s Sinu tudengi-mina ning kas ja mil moel see erineb Sinu teistest minadest FB-s?

Uurimisküsimus: millised on TÕ tudengite ootused õppejõudude sotsiaalmeediakasutusele ja sotsiaalmeediasuhtlusele?

Mil moel olete märganud ka mõnda õppejõudu sotsiaalmeedias, FB-s?

- a. Mida olete märganud, mida nad teevad?
- b. Milline võiks ideaalis olla õppejõu avalik profiil ja tegutsemine?

Kas oskad tuua mõne hea näite mõne õppejõu profiili ja tegutsemise kohta FB-s? Mis selle juures Sulle meeldib?

Mida õppejõud kindlasti ei tohiks teha sotsiaalmeedias teie arvates?

Oskad Sa tuua mõne halva näite? Mis selle juures Sulle ei meeldi?

Oled Sa mõne õppejõuga FB-s sõber ning mis positsioonis see sõbrasuhe loodi?

Millise õppejõuga Sa tahaksid FB-s sõber olla ning miks?

Milliseid positiivseid külgi või tulemusi võib olla õppejõu ja tudengi suhtlemisel sotsiaalmeedias?

Milliseid negatiivseid tagajärgi, aspekte võib selle suhtluse juures olla?

Uurimisküsimus: mil määral ja millistes aspektides peavad TÕ tudengid vajalikuks õppejõudude ja tudengite sotsiaalmeediasuhtluse reguleerimist?

Kas olete kunagi kuulnud või kokku puutunud organisatsioonidest, mis on rakendanud sotsiaalmeediakasutust reguleerivaid, suunavaid juhendeid ja juhiseid või soovitusi? (mitte vaid ülikool, aga mõni muu organisatsioon?)

Mis sellistes juhendites on sisaldunud?

Milline on olnud üldine vastuvõtt, millisena seda juhendit tajute?

Mis te arvate, kas ülikool organisatsioonina peaks õppejõudude ja tudengite sotsiaalmeediakasutust reguleerima või suunama ning kui, siis kuidas?

- a. Mil moel?
- b. Mis aspektides?

Kui te saaksite ülesandeks koostada ülikoolile sotsiaalmeedia hea tava juhend, siis millised punktid peaksid selles kindlasti olema?

Kui tõhus selline juhend oleks, st kui palju abi sellisest juhendist oleks?

Kas loeksid seda ning kui, siis mis Sulle enim huvi pakuks?

Kas on midagi, mida me selle intervjuu käigus ei puudutanud, ent mida sooviksid veel selle teema raames lisada?

Lisa 2. Uuritava informeerituse ja teadliku nõusoleku leht

Allkirjastatud nõusolekulehed on Lilian Ariva käes, vastajate anonüümsuse huvides neid uurimusele lisatud ei ole.

Nõusolek

Mulle,,

on selgitatud, mis on Lilian Ariva lõputöö eesmärk ja metoodika ning kinnitan oma nõusolekut selles osalemiseks allkirjaga.

Tean, et uuringu käigus tekkivate küsimuste ja võimalike probleemide kohta saan mulle vajalikku täiendavat informatsiooni uuringu läbiviijalt: Lilian Ariva, lilian.ariva@ut.ee; telefon 52 85 734.

Uuritava allkiri

.....

/kuupäev/

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Lilian Ariva (sünnikuupäev: 16.03.2018),

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
„Tudengite ootused õppejõudude ja tudengite suhtlusele Facebookis“,

mille juhendaja on Maria Murumaa-Mengel,

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. Olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus 24. mail 2018